

İKTİSAT TARİHİ'NDE DEĞER YARATMAK: DANIŞMAN, YÖNTEM VE HAZIRLAYAN TEMELİNDE, TÜRKİYE'DE İKTİSAT TARİHİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Rahmi Deniz Özbay*
Arzu Varlı*

Özet: Günümüzde iktisat tarihi çalışmaları; sadece iktisat tarihçileri tarafından değil diğer sosyal bilim disiplinlerinden araştırmacı ve akademisyenler tarafından giderek artan bir ilgi görmektedir. Bu ilgi, disiplinler arası bir dal olan iktisat tarihi açısından bir yandan zenginleşme anlamına gelirken, diğer yandan iktisat tarihi çalışmalarının, konu, yöntem ve benzeri niteliklerinin yeniden değerlendirilmesine yol açacak düzeyde gerçekleşmektedir.

Bu çalışma iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarını; danışman, tez öğrencisi, tez konusu, tez sorusu ve yöntemi açısından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Yöntem olarak iktisat tarihçisi akademisyenlerin katıldığı bir odak grup çalışması ve bir anket uygulamasının sonuçlarından yararlanmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre iktisat tarihçileri, iktisadi olmayan bir olgunun da iktisadi anlamda sonuçlar doğurabileceğini ve iktisat tarihinin diğer disiplinler ile sürekli ilişki halinde olduğunu belirtmektedirler. İktisat tarihi çalışmalarının çok boyutlu olması, iktisat biliminin birikimlerinden yararlanarak araştırma hipotezlerinin belirlenmesi, olaylara ve olgulara çok boyutlu bakılmasının gerekliliği yönünde belirmiştir. Diğer bilim dallarının formasyonuna sahip ancak iktisat tarihi alanında çalışan akademisyenlerin iktisat tarihi bilim dalının disiplinler arası niteliğini güçlendirdiği söylenebilir. Katılımcıların söz konusu amaca ilişkin olarak ortak bir tutum sergilemedikleri ve belki bilim dalının hedefine ilişkin farklı veya yeni düşüncelere sahip oldukları da düşünülebilir. Katılımcılar etkisi süren geçmiş olguları ve güncel olgulardan yola çıkarak geçmiş olguları inceleyen çalışmaları desteklemektedirler.

Elde edilen sonuçların genelde tüm iktisat tarihi çalışmalarına özelde iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İktisat Tarihi, Değer Yaratmak

ACCOMPLISHMENT IN ECONOMIC HISTORY: AN EVALUATION ON GRADUATE STUDIES IN ECONOMIC HISTORY IN TURKEY WITH SPECIAL ATTENTION TO SUPERVISOR, METHOD AND CANDIDATE

Abstract: Recent studies in economic history have increasingly aroused attention of not only economic historians but also students and academicians from different branches in social sciences. This attention, while bringing about booms in economic history as a interdisciplinary science, paves the way for reassessments of topics, methods and the other features of economic history.

The paper aims at considering graduate studies in economic history in terms of supervisor, candidate, topic and method of thesis. It utilises from a questionnaire and focus group study into which economic historians have participated.

According to the results of the study, economic historians confirm that non-economic facts can lead to economic results, and put emphasis on the continuous relationship of economic history with the other social sciences. Multi-dimensional content of economic history studies, utilisation from economic science to determine the hypothesis require to study the facts and events from several points. It can also be said that scholars having different formations and studying in economic history contribute to the interdisciplinary quality of economic history. It can be thought that they don't have a common attitude, and they have different and new opinions about the target of the scientific branch. The participants support the studies of the facts in the past whose effects go on and those studying the facts in the past inspired from actual facts.

It is expected that the conclusions that the paper reached can contribute to graduate studies in both general history and particularly economic history studies.

Keywords: Economic History, Accomplishment

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, rahmid Deniz@marmara.edu.tr

* Öğr.Gör., Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, arzu.varli@marmara.edu.tr

1. Giriş

Bir bilim dalında çalışma yapan öğrenci veya akademisyenlerinin temel nitelikleri arasında o bilim dalının temel varsayım, kavram ve araçlarının bilgisine sahip olmak bulunmaktadır. Aynı şekilde bilimsel araştırma yöntemlerinin de her bilim dalı için ortak özellikleri olduğu bilinen bir gerçektir. Örneğin sosyal bilimler veya doğa bilimleri alanında araştırmanın niteliğine göre tercih edilecek benzer yaklaşım ve araçların varlığından söz edilebilir. Ancak, disiplinler arası bir bilim dalı söz konusu olduğunda alt düzeyde kimi *tercihler* veya *ihmaller* yaşanabilir. Bu duruma; söz konusu alana bağlı araştırmacının sadece hangi bilim dalında yetkinleştiği ve formasyon kazandığı değil; aynı zamanda seçilecek araştırma yönteminin, o bilim dalında verilecek eserlerin oluşturulmasında ve niteliğinde doğrudan etkili olması da yol açabilir. Disiplinler arası bir bilim dalının bağımsızlığını kazanması, bağlılarının formasyon ve kullandıkları araştırma yöntemleri ile doğrudan ilgili görünmektedir. Söz konusu bilim dalı *iktisat tarihi* olduğunda, kuruluşundan ve bağımsızlığını kazandığı günden bu yana, daha çok tarih ve iktisat bilimlerinin karşılıklı etkileşimi çerçevesinde geliştiği kabul edilebilir. İktisat Tarihi'nin bir bilim dalı olarak doğuşunda, iktisadın ancak tarih araştırmalarına dayanarak bağımsızlığını elde edebileceği (Kurmuş, 1982:3) veya iktisat teorisinin ampirik kanıtlarla test edilebileceği düşünceleri de, iktisat ve tarihin karşılıklı etkileşimlerini kaçınılmaz kılmıştır. En azından bir dönem iktisadın da matematik kullanarak doğal bilimlere yaklaşma çabası gibi, sosyal bilimler arasında bir diğerinin kavram veya araçlarından yararlanması, o bilim dalının gelişmesinde anlamlı sonuçlar üretiyor olabilir.

Söz konusu bağlamda, özellikle bilim dalının doğduğu yıllarda iktisat tarihçilerinin araştırma tekniklerini tarihten, konularını ise iktisattan seçen (Kurmuş, 1982:5) bilim adamları oldukları bilinmektedir. Oysa bu gün iktisat tarihçileri; ampirik verilerle çalışan tümevarımcı bir tarih yöntemi ile teorik ihtiyaçlar için, soyutlamalarla gelişen tümdengelimci bir iktisat yöntemi arasında kararsız kalmış veya her ikisini kullanıyor görünmektedirler. Bağımsız bir bilim dalı olmanın yanı sıra son derece geniş bir araştırma alanına sahip *iktisat tarihinin de*, her bağımsız bilim dalı gibi, araştırmayı veya çözümlemeyi hedeflediği olgular onun konusunu, mensuplarının bilimsel formasyonları ise onun yöntemini oluşturmak konusunda şu veya bu şekilde etkili olmaktadır. Bu gün iktisat tarihçilerinin, araştırma konusuna uygun olarak, sosyal bilimlerde kullanım alanı bulmuş yöntem ve teknikleri daha geniş bir ölçekte kullanmaları gerektiği de söylenebilir.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın iki hareket noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yazarlarının disiplinin konu ve yöntemine yönelik sorgulamaları ile disiplinler arası bir branşın doğrudan kendi alanına yönelik soruların kolaylıkla cevaplanamamış olmasıdır. Bu zorluk Türkiye'de iktisat tarihi alanında giderek artan sayıda araştırmaya rağmen; konusu iktisat tarihinin kendisi olan çalışma ve tartışmaların çok daha az sayıda gerçekleştirildiği gerçeğinden de kaynaklanmaktadır. Gerçekten iktisat tarihi disiplinin doğuşundan bu yana gerçekleştirilen bu tip tartışmalar onun yeni araştırma alanlarını konu edinmesine ve geliştirmesine neden olmuş olabilir. İkincisi ise, Türkiye'de iktisat tarihi alanında hazırlanmış lisansüstü çalışmaların belirlenmesine yönelik bir başka çabanın handikaplarıdır. Bunları; iktisat tarihi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların belirlenmesine yönelik bir araştırma sırasında, bu çalışmaları belirleyecek nitelikte kriterlerin oldukça göreceli olması ve hatta ulusal tez tarama sisteminin bu konuda yetersiz kalması oluşturmuştur. Bu tür bir araştırmada, söz konusu lisansüstü çalışmaların tez tarama sistemi aracılığıyla belirlenebilmesi için; araştırmacının çeşitli alan ve disiplinlerde aramayı gerçekleştirmesi ve bilimsel nitelikleri çerçevesinde çok sayıda "anahtar arama kelimesi"ni ödünç alması gerekecektir. Bu nedenle çalışmanın alanı sınırsız bir şekilde genişleyebilmektedir.

Bilim dalının alanına ve yöntemine ilişkin sorgulamalara kolaylıkla yanıt verilememesi ve sözü edilen araştırmanın handikaplarından oluşan bu zorluklar aynı zamanda bu çalışmanın iki temel amacına da yol açmıştır. Bunlardan ilki, iktisat tarihi alanında araştırma yapan akademisyenlerin geniş ölçekte katılımı ile disiplinin yöntem, konu ve niteliğine ilişkin olası problematikler ile disiplinin olası yapısal sorunlarına ilişkin bir ölçme ve değerlendirme gerçekleştirmektir. İkinci olarak ise iktisat tarihi disiplininin ve bu alanda gerçekleştirilecek lisansüstü çalışmaların, danışman ve öğrenciler açısından, yöntem ve amacına dikkat çekerek, belirsizliklerin giderilmesine, bunların gelişimine katkıda bulunabilmek düşüncesidir.

Bu çalışmanın iki temel amacının yanı sıra; disiplinler arası bir bilim dalının yöntemsel sorunlarla karşılaşabileceği varsayımından yola çıkılarak, bunlardan hangileri günümüz iktisat tarihi çalışmaları için geçerlidir? Türkiye’de lisansüstü çalışmalar çerçevesinde, iktisat tarihi disiplininin yönü, belirleyici nitelikleri ve ayırt edici özellikleri nasıl saptanabilir? gibi sorulara yönelik öngörülme sonuçlara yol açması ümit edilmiştir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada verilerin elde edilmesi amacıyla, odak grup çalışması ve anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının oluşturulmasına yönelik olarak gerçekleştirilen bu odak grup çalışmasına; 3 profesör, 1 doçent ve 1 yardımcı doçent katılmıştır. Bu bildirin ortak yazarları ise çalışmaya moderatör olarak katılmış, odak grup çalışması boyunca herhangi bir görüş bildirmemişlerdir. Katılımcılara yöneltilen sorular ile konu hakkında tartışma oluşturulması amaçlanmıştır. Katılımcıların olabildiğince eşit süre kullanmasına özen gösterilerek, odak grup çalışması esnasında gerçekleştirilen değerlendirmelerin hem notları hem de ses kayıtları elde edilmiştir. Ses kayıtları çözülerek, alınan notlar ile birleştirildikten sonra üzerinde çalışılarak yaklaşık 80 kadar birbirine benzer özellikleri bulunan anket soruları taslağı hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu taslak sorular; ikişerli gruplar halinde, birbirini destekleyen ve çapraz sorular (simetrik ve/veya asimetric) şeklinde formüle edilmiştir. Soru cümlesi tiplerinde ise, olasılık ve zorunluluk seçenekleri kullanılmıştır. Bunların arasından belirlenen 20 sorunun yanı sıra, ankete katılacak akademisyenlerin unvan ve mesleklerine ilişkin olarak 2 profil sorusu da eklenmiştir.

Ankete katılan akademisyenlerin “iktisat tarihi lisansüstü çalışmaları” ekseninde yargı ve tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla anket cevap seçenekleri hazırlanırken, değerlendirmenin gerçekleştirilebilmesi için Likert ölçümleme yöntemi tercih edilmiştir. İktisat tarihi, sosyal bilimlerin bir kategorisi olarak düşünüldüğünde, bu ölçümleme tipi yönelimlerin de irdelenmesine belki aracılık edebilir. Bir alternatif yöntem olarak; verilen cevapların sadece oransal olarak değerlendirilmesi de gerçekleştirilebilir ve yukarıdan aşağıya doğru cevaplar sıralanabilir ve yine açıklayıcı olabilirdi. Ancak verilen cevaplardan; ilk olarak katılımcı görüşlerinin ortalamasını elde edebilmek, ikinci olarak ise benzeri bir çalışmayla tekrar ölçülebilmesi ve test edilebilmesi amacıyla likert ölçümlemesi kullanılmıştır.

Farklı disiplinlere bağlı ancak iktisat tarihi alanında danışman olarak çalışma yaptıran veya bu çalışmaları kendisi gerçekleştiren bir katılımcı gruba ulaşabilmek amacıyla, sadece Birinci İktisat Tarihi Kongresi'ne bildiri öneren akademisyenler ile Türk Tarihçiler isimli e-posta grubunun üyeleri tercih edilmiştir. Ankete katılım süresi 4 gün ile sınırlı tutulmuş, toplam olarak 90 katılım gerçekleşmiş, cevaplardaki eksikliklerden dolayı 89 katılım geçerli sayılmıştır.

Anket ölçümlerinin değerlendirilmesi için iki yaklaşım düşünülmüştür. Birincisi soru gruplarının oluşturulmasıdır. Anket soruları hazırlanırken, iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının çeşitli yönlerine ilişkin tutumların ölçülmesi planlanmıştır. Bu amaçla *danışman, hazırlayan,*

tez sorusu, tez konusu, güncellik ve arşiv çalışmaları gibi - ek bilgi sağlayacağı düşünülen – soru grupları oluşturulmuştur. Soruların belli gruplar altında yer aldığı kabul edilmiş ve birlikte değerlendirilmesi planlanmıştır. Her grup altında 2 veya 4 soru yer almaktadır. Soruların katılım sırasında birbirini takip eden farklı internet sayfalarında karışık şekilde sorulması tercih edilmiştir. Çalışmanın ekinde yer alan tablolarda soru sütunlarının başında yer alan sayılar, soruların anketteki sırasını göstermektedir. İkinci yaklaşım ise katılımcı profiline yönelik olarak düşünülmüştür. Anket sorularının, akademisyen öğrenciler, danışmanlar, unvanlar ve branşlara göre değerlendirilmesinin, söz konusu özellikler düzeyinde bilgi verici olacağı ümit edilmiştir.

Çalışmanın bağlamına ve uygulamasına yönelik olarak; Türkiye’de geniş ölçekte paylaşılmış bir tartışmaya rastlanmadığından bu çalışma, uygulamasının test edilebileceği, gerçek anlamda öncül bir hipoteze sahip olmamıştır. Bu eksikliğin; gerçekleştirilen *odak grup çalışması* ve *literatürden* elde edilen değiniler yardımıyla, uygulamaya ilişkin sonuçların elde edilmesi yoluyla giderilmesi denenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın da keşifsel olarak kurgulanması planlanmıştır. Bu nedenle anket analizlerinin değerlendirilmesinden önce; ekte yer alan odak grup çalışması ile literatür bölümünün birlikte ele alınabilir. Bu çalışmanın ölçümleri veya sonuçları, daha sonraki araştırmaların hipotezlerinin kurulmasında destekleyici de olabilir.

Hem bu nedenlerle, hem de çalışmanın kapsamı çerçevesinde sınırlı kalmak zorunda olduğumuzdan, ölçüm sonuçlarının tamamından yararlanmak yerine; sonuçların değerlendirilmesinde sadece ortalama değer ile oransal dağılımlardan yararlanılmıştır. Nedensellik ilişkilerinin belirlenmesine yönelik diğer ölçümler, konusu bağlamında daha çok *keşfedici* olmayı amaçlayan bu çalışmanın kapsamı çerçevesinde ihmal edilmiştir.

Anket sorularının güvenilirlik analizi sonuçları 0,5447 olarak hesaplanmıştır. Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen çalışmalarda bu oran; 0,40 - 0,60 arası *düşük güvenilir*, 0,60 - 0,80 arası *oldukça güvenilir* olarak değerlendirildiğinde, *oldukça güvenilir* düzeyine yakın görünmektedir. Özellikle sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen bu tip çalışmaların geçerlilik ve güvenilirlik düzeyleri oldukça değişken olmakla birlikte; bu ölçümleme düzeyinde anket sonuçlarının benzeri bir anket ile test edilebileceği kabul edilebilir. Ortalama için %95 güven aralığı ve standart hata ölçümlerine Ek 3’te yer verilmiştir.

4. İktisat Tarihi ve İktisat Tarihçiliği

Bu bölümde, çalışmanın konusu olan anketi değerlendirmeden önce - anket sorularının tümüyle kurgusal grupları çerçevesinde - bu güne değin iktisat tarihçileri tarafından ifade edilen görüşler kısmen bir araya getirilerek arka plan bilgisi oluşturulması amaçlanmıştır. Eksiksiz olmamakla birlikte bu bölümün, çalışmanın ekinde yer alan odak grup çalışma sonucunu tamamlaması amaçlanmıştır.

4.1. İktisat ve Tarihin Etkileşimi

İktisat Tarihi’nin bağımsız bir bilim olma ve kendisini tarih ve iktisat arasında ve/veya dışında konumlandırma evresinde yaşanan gelişmelerin kimi izlerini bugün de gözlemlemek mümkün görünmektedir. Bu süreçte; neden bazılarının tarihçi-iktisatçı ve bazılarının iktisat tarihçisi olarak nitelendirildikleri, iktisat tarihinin doğuşuna ilişkin bir konu olarak değerlendirilebilir. Bu nitelendirme aynı zamanda iktisat tarihi araştırmalarında, iktisat ve tarihin karşılıklı etkileşimi bağlamında, tarihçi yöntem, tümevarım ve ampirik yöntem arasındaki ilişkinin açıklanmasına yardımcı olabilir (Kurmuş,1982:4).

Söz konusu etkileşim, “soyut öncüllerden hareket eden bir iktisat biliminin, bilim olamayacağını ileri süren ve bilimsel olabilmesi için iktisadın tümüyle ampirik-tarihi veriler üzerinde kurulması gerektiğini” savunan ilk grubun görüşlerinden daha çok, “soyut iktisadın

bir bilim olduğunu inkar etmeyen, ampirik verilerden tarihi gelişmelerle ilgili düzenlilikler keşfedilebileceğini savunan ve araştırma tekniklerini tarih biliminden, araştırma konularını ise iktisat biliminden alan fakat bu iki bilimden de bağımsız bir iktisat tarihi biliminin mümkün olabileceğini ileri süren iktisatçılar”ın (Kurmuş,1982:5) görüşleri çerçevesinde şekillenmiş görünmektedir. Bu gün de, iktisat ve tarih arasındaki etkileşimi, örneğin; iktisat tarihi araştırmasına konu seçilen, tarihi bir olguyu veya kurumu - farklı bir şekilde ve ahistorik olma riski taşımasına rağmen - iktisat biliminin kavram ve araçları ile üretilen iktisat tarihi çalışmalarında izlemek mümkün gözükmektedir.

Bu etkileşimin sonuçları arasında; iktisat tarihçilerinin, iktisatçıların teori ve çözümleme çabalarından etkilenecek yeni konular üzerinde çalışmaları ve diğer taraftan tarih araştırmalarının sonuçlarından yararlanmaları ile iktisat tarihinin bulgularının da tüm tarihçiler tarafından kullanılması sayılabilir (Kurmuş, 1982:28-29). Bu etkileşimin farklı yönleri de bulunmaktadır. Her ne kadar iktisat teorileri, iktisat tarihi için önemli olsa da bunların incelenmesi bir taraftan iktisadi doktrinlerin konusu olarak da görülmektedir (Sahillioğlu,3). Bu iç içe geçmişliğin bir göstergesi, üniversitelerde verilen iktisadi doktrinler derslerinin, iktisadi düşünce tarihçisi öğretim üyelerinin dışında daha çok iktisat tarihçileri tarafından verilmesi veya bu derslerin iktisat tarihi anabilim dalı altında yürütülmesi olabilir.

Gelişmiş tarihsel çözümlerlerin bir yönü “aynı zamanda meydana gelen olayların ve süreçlerin birbiriyle bağlantılı olduğunu aydınlatmaya ve özellikle bir kurumun veya tarihsel deneyim içindeki belli bir alanın çalışmalarını” (Tosh, 2008:115) çeşitli faktörleri ile analitik olarak değerlendirmek üzerine kuruludur. Bir tarihçi için bu tip yapısal çalışmalar, sosyal veya ekonomik sistemi bütünlüğü içinde kavrayabilmek anlamında, en çok sosyal tarih ile iktisat tarihinde gerçekleştirilebilir.

İktisat ile tarihin etkileşimi yeni iktisat tarihi akımının etkisiyle farklı bir nitelik kazanmıştır. Kliometri okuluna bağlı araştırmacılar; iktisat tarihi konularını iktisat biliminin diğer alanlarına benzer şekilde, matematiksel modeller ve istatistik kullanarak ele almışlar, iktisat teorisini daha çok bir yöntem olarak kullanmışlardır. Bu okulun bağlılarının “iktisat teorisini (genellikle basit tarzda) ekonominin değil tarihin adına tarihi gerçeklere” (Uzun, 2001:85) uygulamış iktisatçılar oldukları söylenebilir.

Bu etkileşime farklı bağlamda bir yaklaşım ise; iktisadın temelinde matematik değil kültür (ve tarih) olduğunun kabul edilmesinin; özellikle iktisat tarihi çalışmalarının daha verimli ve özgün gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı yönündedir (Tabakoğlu, 2005:17). Sombart 1919 yılında, politik iktisattan bahsederken; bir tarafta klasik teori diğer tarafta marjinal fayda teorisinin, ayrıntılı bir sistem oluşturmakla birlikte, hiçbirinin ekonomi tarihçisi için ne yol gösterici olacağını ne de kültürel bilimlere ait olarak düşünülebileceğini söylemektedir. Klasik teori ve marjinal fayda teorisini, iktisadi konulara doğal bilimlerden seçilen benzetmeler yaparlar ve her koşulda evrensel olan ve tek tip uygulanabilirliği olan iktisadi prensipler peşindedirler. İktisadi prensiplerin çalışmasını etkileyen tarihsel güçleri dikkate almadıklarını, fakat iktisadi gerçeklikleri, sanki fizikçi bilim adamlarının incelediği somut şeylermiş gibi ele aldıklarını ifade etmektedir (Sombart, 1919:8). Oysa diğer taraftan sosyal bilimlerin “tarihsel olmaya yönelmek, giderek sınırsız ve özgün nitelikler edinen yapılar ile insan zihnini bağdaştırmak zorunda” (Boratav, 1985:136) oldukları da söylenebilir.

4.2. Tarihçi ve İktisatçılar

Tarih ve iktisat arasındaki bu etkileşim zaman zaman; tarihçilerin, iktisat tarihini iktisat biliminin bir alt dalı saymalarına karşın, iktisatçıların da yardımcı (Kurmuş, 1982:13) teknik alan olarak veya iktisat disiplini altında tarihin bir branşı olarak görmeleri gibi, kimi kararsızlıklar üretmiş olabilir. Buna karşın kimi tarihçiler de iktisat tarihini; genel tarihin iktisadi olaylarla ilgilenen özel bir dalı, sosyal kurumların ekonomik yönlerini araştıran veya tarih boyunca

insanlığın içinde bulunduğu iktisadi şartları araştıran bir bilim olarak görmüşlerdir (Güran, 1995:2). İktisatçıların bir diğer tutumu ise; kendi çalışma alanlarını tanımlayıp sınırlarını çizdikten sonra bunu, aslında içe dönük bir çaba olmasına karşın bir başka bilim dalının alanına tecavüz edercesine, iktisat tarihi için de geçerli kabul etmeleridir (Kurmuş, 1982:19). Benzer tutumların, iktisat biliminin araştırma yöntemleri söz konusu olduğunda da ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Bir iktisat tarihi çalışmasının amacı; tarihin bir döneminde, ekonominin büyüme veya gerileme gibi dinamiklerin açıklanması olduğunda, bu hem uzman iktisatçılar hem de olmayan araştırmacılar için oldukça kapsamlı ve zor görülebilir. Bu tip bir konuya ilgi gösteren tarihçilerin de, gerekli analiz araçlarını bilmeleri kaçınılmazdır. Daha çok iktisadi değişimin mekanizmaları ile ilgilenmeye yönelen iktisat tarihi çalışmaları, bir dönemin iktisadi hayatını canlı ayrıntılarla yeniden kurarken daha çok betimleyiciydiler. “1960’lardan beri daha fazla tarihçi nicel tarih alanına yönelmiş ve araştırmalarında da tarihten çok iktisat teorisinin belirlediği sorularla yöntemleri kullanır olmuştur” (Tosh, 2008:96). Bu süreç belki de tarihçilerin disiplinler arasındaki engelleri kaldırılması yönündeki başarısı sayılabilir. Benzeri bir durumun iktisat tarihini bağımsız bir disiplin olarak kabul etmelerinden bu yana iktisatçılar için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Doğuşu aşamasında tarihçilerin, gelişmesinde ise iktisatçıların rolü olan iktisat tarihi; üniversitelerde bilim dalı olarak iktisat bölümleri altında yer almakta ancak üniversitelerin farklı bölümlerinde iktisat tarihi çalışmaları gerçekleştiren ve bu alanlarda ders veren akademisyenler bulunmaktadır. Türkiye’de de ilk iktisat tarihi derslerini, G. Kesler ve A. Von Rustov İstanbul Üniversitesi’nde okutmuşlardır. Kesler, iktisat ve sosyal siyaset, Rustov ise iktisadi doktrinler ve iktisadi coğrafya hocalarıydı. Bu anlamda, iktisat tarihi dersinin ilk Türk hocası ise, iktisat tarihini, tarihin içinde değerlendiren ünlü tarihçi Henri Pirenne’nin öğrencisi, Ömer Lütfi Barkan’dı (Sahillioğlu, 2).

Çok da uzak olmayan bir dönemde, 1990’larda ise Türkiye’de tarih bölümlerinde, belki de “disiplinler arası eğitim ve donanım eksikliğinin bir sonucu” olarak eğitim, hukuk ve iktisat gibi branşların tarihlerinin kendi bölümlerinde çalışılabileceğine dair bir inanç, bu dönem boyunca “tarih bölümleri müfredatında sosyal bilimlerin (sosyoloji, siyaset bilimi, iktisat gibi) diğer dallarına daha ağırlıklı yer verilmesi” (Özel-Çetinsaya, 20) sayesinde, tarihçilerin iktisat tarihine katkılarının artması anlamına gelmiş olabilir.

4.3. Disiplinler Arası Bilim Dalı

İktisat tarihinin tarih ve iktisat ile etkileşim içinde olmasının yanı sıra; istatistik, matematik, ekonometri, demografi, sosyoloji, siyaset bilimi ve benzeri sosyal bilim alanları ile işbirliğinin artarak genişlemesinin (Kurmuş, 1982:22), iktisat tarihinin tanım, konu ve yöntemine ilişkin olarak üretmiş olduğu ek avantaj ve zorluklar da olabilir. İktisat tarihi bağımsız bir bilim dalı olarak gücünü sadece çok geniş ölçüde yararlandığı diğer sosyal bilimlerden almamaktadır. Aynı zamanda; soyutlamalar yoluyla çalışan ve sosyal bilimlerde pozitif bilimlere en yakın olduğu düşünülen iktisat bilimi ile F.A. Hayek’in “teorik bir toplumsal bilimin ortaya çıkabileceği tek kaynak” (Kurmuş, 1982:24) şeklindeki deyişi ile tarihten de alıyor olabilir. Belki de iktisat tarihi konularının sadece ekonomik veya teknolojik değil aynı zamanda toplumsal süreçleri (Berktaş, 1989:30) de kapsamı, bu işbirliğini zorunlu kılmaktadır.

Tarihçiler için, başta iktisat olmak üzere sosyal bilimlerin teori ve tekniklerini kullananlar arasında kendisini yoğun olarak hissettiren ve tarihi değişimlere ilişkin açıklamalarda tek bir faktöre fazlasıyla önem yükleme riski anlamında, “tünel bakışı” olarak adlandırılan bir mesleki sorundan da bahsedilebilir (Tosh, 2008:105). İktisat tarihinin bu bağlamda diğer disiplinler ile ilişkisini açık ve esnek tutması iktisat tarihi çalışan tarihçiler için avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda, iktisat tarihinin doğuşunda ve gelişiminde önemli bir yere sahip

olan Annales okulu; tarihçinin hedefini, “bütüncül ya da bütünleşmiş tarih kaleme almak üzere insan hayatını bütün çeşitliliği ile yakalamak” (Tosh, 2008:106) olarak ifade etmekteydi.

İktisat tarihinin disiplinler arası niteliğinin tarih araştırmalarının geleneksel olarak sosyal bilimlere karşı kapalılığının aşılmasında rol oynadığı düşünülebilir. Belki de bu yakınlaşma; tarih çalışmalarının yöntem, kavramlaştırma ve teorik düzeyini arttırmanın (Genç, 2000:356-357) yanı sıra daha çok tarihçinin de iktisat tarihi alanında eser vermesine neden olmuştur. Bu bağlamda Ömer Lütfi Barkan’ın, Türkiye’de iktisat tarihinin bağımsız bir disiplin haline gelmesini sağlarken, “tarih araştırmalarını sosyal bilimlere daha çok yaklaşan bir ampirik disiplin seviyesine (Genç, 2000:353) yükselten çalışmaları hatırlanabilir. Diğer taraftan tarihçiliğin gelişmesiyle; onun sosyal bilimlerin esasını teşkil edebileceği ve çalışıldığı toplumun gerçeklerinden üretilen model ve teorileri oluşturulabileceği söylenmektedir (Tabakoğlu, 2005:19-20).

Yakın bir dönemde iktisat tarihi çalışmalarının, özellikle yeni iktisat tarihi okulu Kliometri’nin iktisat bilimi ile daha çok işbirliği yaptığı görülebilir. Buna karşın yeni iktisat tarihi akımı ve yöntemi tarihçilerin tepkisine neden olmuştur. Ancak iktisat tarihinin iktisat bilimi açısından öneminin iktisatçılar tarafından fark edilmesini de sağlamıştır (Uzun, 2001:90). “Bu başarısıyla birlikte okulun iktisat tarihini, tarih disiplininden uzaklaştırmak anlayışına yönelmemesi onun geleceği açısından oldukça önemli görünmektedir” (Uzun, 2001:91). Benzer bir şekilde, 1990’lardan sonra gelişen karşılaştırmalı iktisat tarihi çalışmalarının, iktisat tarihinin çalışma alanını veya yöntemini hangi yönde etkileyebileceği üzerinde düşünülebilir.

1972 yılında Pierre Vilar; toplumların dinamik ve bütünselliğini yansıtabildiği için tarihin bütün sosyal bilimlerin sentezi olarak kendini kabul ettirebileceğinden söz etmekteydi. Bunun yanı sıra “kendi alanlarına zaman boyutunu ve bu anlamda tarihselliği katan bazı iktisatçılar[ın], eğer iktisat diğer sosyal bilimlerle bağlarını kuramamış, yalıtılmış bir durumda ise amaçladıkları hedefe ulaşamayacak” olduklarını söylemektedir (Boratav, 1985:136). Sabri Ülgener ise; iktisat tarihçisinin sadece iktisadi teknik konularla ilgilenmesinin, onu kendi sınırlarını hapsedebileceğini, bu nedenle özellikle düşünce ve zihniyet dünyasına ilişkin yeni araştırma sahalarına dikkat çekmiştir (Ülgener, 1951:10).

Disiplinler arası çalışmaların niteliği ve sonuçları; özellikle iktisat tarihinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkması bağlamında, üzerinde daha çok tartışılacak bir alan olarak değerlendirilebilir*.

4.4. İktisat Tarihinin Konusu

Doğuşundan bu yana iktisat tarihi; genel tarihin iktisadi olayları inceleyen bir alanı ile iktisat teorisinin test edilmesini sağlayan bir alan olarak görülmüş olması nedeniyle, farklı çalışma alanları elde etmiştir. İktisat tarihi, iktisat ile insan arasındaki ilişkiden yola çıkarak ve iktisat biliminin konularını modern sorunlar olarak görmekten kaçınarak, insanların bu sorunları nasıl ele aldıkları ve nasıl çözmeye çalıştıklarını da konu etmektedir (Zeytinoğlu, 1993:3-4). Geniş bir kapsamda, iktisadi olaylar denebilecek her şey iktisat tarihinin konusu olabilir (Sahillioğlu, 3).

Genellikle, iktisat tarihini geçmişteki iktisadi faaliyetlerin ve bu faaliyetlerden ortaya çıkan kurumların tarihi olarak anlamak da mümkündür (Güçer, 1983:6). Bir ayırım yapılmak istenirse, günümüzde iktisat tarihinin konuları, geçmiş iktisadi hayatın tüm görünümünü (üretim, tüketim, değişim gibi tüm faaliyetleri) kapsamakla birlikte, bu bağlamda iki eğilimden söz edilebilir. İlki bir tür kurum tarihi olarak da değerlendirilebilir olan işletmelerin tarihidir.

* Diğer bilim dallarıyla olan ilişkilerin yarattığı sorunların bir iktisat tarihçisinin gözüyle değerlendirilmesinin ilginç bir örneği için bkz. P. Mathias, Living with the Neighbours, Oxford, 1970; Harte, ss. 367-383; aktaran, Kurmuş, s. 22, dpnt: 30.

İkincisi ise bütün iktisadi süreçlerin, büyüme veya gerileme dinamiklerinin açıklanması amacını taşımaktadır (Tosh, 2008:93-94).

Bir başka bakış açısı ise; temel bir disiplin olarak iktisat tarihinin, tarih ve siyasal ekonomi için incelenmesini zorunlu görenler, onu sosyoloji ve coğrafyanın geçmişe doğru genişletilmiş bir anlatımı olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme ve güncel sorunların incelenmesini belirleyen yönü ile birlikte bu yeni tarihsel disiplinin başlıca özgülüğünü oluşturmaktadır. Beşir Hamitoğulları'nın* sözleri, iktisat tarihinin en geniş tariflerinden biri olarak görülebilir. "İktisat tarihinin hedefi insandır. İnsanlığın hizmetine sunulan maddi ve manevi materyalin global, toplu koşullarıdır. İktisat tarihi doktrinlerin tarihi olmakla yetinmez, bununla birlikte bu doktrinlerin çıkış nedenleri ve insancı gelişimdeki etkileri anlatılabilir. Yine aynı tarzda sosyal sorunların izahına değinmekle yetinmemeli, genel gelişim çizgisinin maddesel ve insancı koşullar yörüngesinde, iktisadi olmayan, iç ve dış politikaların, diplomasi ve savaşların oluşumundaki rolüne değinmelidir. Varoluşun çeşitli tarzlarını aydınlayabilecek her şey, geçmişin insanların kökenlerinin izah etmek ve sonuçlarını belirtmek iktisat tarihine bağlıdır" (Hamitoğulları, 1977:72). "Bu anlamda iktisat tarihi, ekonomik yaşamın, tüm cephelerini aydınlatan, belge ve dokümanları bir diğerine ekleyen, bir koleksiyondan çok, sürekli bir veri olan, dönüşüm ve gelişimi kısaca evrimi ve insancı birliğin derinliklerini kavramaya çalışan canlı bir sentezdir" (Hamitoğulları, 1977:17-18). Daha analitik bir tanım ise; iktisat tarihinin temel görevini, ekonominin *performansı* ve *yapısı* ile bunlarda zaman içinde ortaya çıkan *değişimleri*, *açıklama* çerçevesinde ele almaktadır. Ekonomilerin performansı, toplam gelirin oluşumu ve gelir bölüşümü ilişkin olarak, ekonomilerin yapısı ise, toplumsal karakteristikler ve kurumlar ifade edilmektedir. Değişimler uzun dönemli olarak, açıklamalar ise bilgi verme içeriği yüksek, anlaşılır teoriler kurmak olarak belirtilmektedir (Güran, 1995:2-3).

İktisat tarihinde ve özellikle ders kitaplarında yaygın bir şekilde, iktisadi olayların gelişimini izlemek üzere genellikle birbirinden farklı yöntemlerden yararlanılmıştır. Bunlar arasında kronolojik yöntem, coğrafi yöntem, konuları inceleyen yöntem ve iktisadi olayları evrelere ayıran yöntem sayılabilir (Zeytinoğlu, 1993:7). İktisat tarihi kaynaklarına ilişkin olarak 1980 yılında yayınlanan bir bibliyografya denemesinde, ağırlıklı olarak çeşitli arşiv kaynaklarına değinildikten sonra kaynakların analizi bölümünde; genel tarihler, ekonomi tarihi, istatistikler, ekonomik coğrafya, envanterler-izlenimler-genel değerlendirmeler, toprak ve tarım, endüstri, nüfus-işgücü ve emeğin örgütlenmesi, ulaşım, ticaret, maliye gibi başlıklar ile bir taraftan yararlanılacak diğer kaynak kategorilerine atıf yapıldığı bir yandan da iktisat tarihinin çalışma konularının sıralanmak istendiği anlaşılmaktadır (Yavuz-Kurmuş-Pamuk, 1981:329-371).

İktisat tarihinin; üretim biçimlerini kuramsal modellerden çok, somut bir biçimde ele alarak ve değişik bölgelerdeki farklı gelişmeleri, üretim güçlerindeki farklılığa dayanarak neden sonuç ilişkileriyle ortaya koymaya çalıştığı da söylenebilir (Kuyucuklu, 1982:1). Neumark iktisat tarihinin; iktisadi realitenin ve iktisadi olayların gelişimini incelediğini, bunlar üzerinde genel, karşılaştırmalar veya ülke temelinde çalışılabileceğini, bu nedenle iktisat tarihi çalışmalarının tasviri-deskriptif özellikte olduğunu söylemektedir (Trak, 1973:8). Eski iktisat tarihi kitapları bunun bir örneği olarak görülebilir (Tosh, 2008:95).

İktisat tarihinin tanımlanma zorluğu veya eski tabirle efradını câmi, ağıyarını mâni bir tanımın (Kurmuş, 1982:1223) yapılamamasının nedeni; "tanımlamaların yapılmaya çalışıldığı dönemlerde bile iktisat tarihinin hızlı bir gelişme içinde olması ve iktisat tarihçilerinin sürekli olarak yeni konuları araştırmaya girişip disiplinlerinin sınırlarını giderek genişletmeleri"

* Beşir Hamitoğulları'nın,1977 yılında basılmış olan İktisat Tarihi Ders Notları,; Türkiye'de üniversitelerde okutulan iktisat tarihi ders kitaplarının arasında, iktisat tarihine ilişkin olarak geniş değiniler ve tartışmaları ile dikkat çekici, 73 sayfalık kapsamlı bir "Giriş" e sahiptir.

(Kurmuş, 1982:22) olabilir.* Bununla birlikte iktisat tarihinin doğuşundan bu yana araştırılan yeni konuların yanı sıra, benzer konuların da çalışılmaya devam edilmiş olması bir başka neden olabilir. Bu durum, kolaylıkla paylaşılacak bir tanımı engelliyor olduğu gibi araştırma yöntemleri konusunda da farklılıklara yol açabilir. İktisat tarihi çalışmaları gün geçtikçe artarak gelişirken, araştırmacılarının iktisat tarihi anlayışları da, çalışmalarının yöntem ve araçlarına şekil vererek, tarih ve iktisat bilimlerinin ilişkisini* (Kurmuş, 1982:25-26) yeniden şekillendirmeye devam etmektedir.

Türkiye’de iktisat tarihinin gelişimi anlamında 1980 öncesi ve sonrası süreçlerin belirleyici olduğu düşünülmektedir. 1980 öncesi birinci dönem; 1930 ve 1940’larda devletçilik politikalarının iktisat tarihinin doğuşu için uygun bir ortam hazırlaması ve akabinde Ömer Lütfi Barkan’ın sürece öncülük etmesi ile başlamıştır. İkinci dönem ise 1960 ve 1970’lerde başlamıştır. Bu dönem politik iktisat paradigmasının kurgulanışından merkez-çevre yorumlarına uzanan bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Bu dönemde kantitatif çalışmalar Vedat Eldem ile gelişmiştir. Büyük ölçüde etkilerini halen yaşamaya devam ettiğimiz 1980 sonrası dönemde; önceki eğilimlerin aksine, “makro’dan mikro’ya, nicelik’ten nitelik’e, toplumsal’dan kültürel’e ve son olarak yapısal’dan anlatımsal’a kayış” (Toprak, 2007:112-113) yaşandığı söylenmektedir.

4.5. İktisat Tarihi Çalışmasının Sorusu

Wright, 1938 yılında iktisat tarihinin amaçlarından birinden; iktisat teorisini geliştirmek ve teoriden yeni fikirlerin ortaya çıkarılması ve böylece onu verimli hale getirmek olarak bahsetmiştir. Olgularla veya iktisat tarihiyle ilişkili olmayan varsayımlara dayalı bir teori geliştirmenin de mümkün olduğunu, ancak bu şekilde sadece düşünceye dayalı teorilerin çok azının yararlı olacağını dolayısıyla iktisat tarihinin teori geliştirme konusunda göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bu iktisat tarihinin tüm malzemesinin veri deposu olarak kullanmak anlamına gelmemektedir. İktisat tarihi iktisat teorisini, iktisat teorisi de iktisat tarihini verimli kılar. Birbirlerinden ayrı düşünülmemelidir. İkisi beraber iktisat çalışmasının temel unsurlarını birlikte gerçekleştirirler. Bu verimli kılma yolları çeşitlidir. Teori, iktisat tarihindeki gelişmelerin seyri için çok açıklayıcıdır. Olayların niçin geliştiğinin anlaşılabilmesi, olgulara değerlerinden çok şey kaybettirir. Teori aynı zamanda hangi olgulara özel önem verileceğinin görülebilmesini sağlar. İktisat tarihçisi, teoriyi olması gerektiği şekilde kullanmamaktadır ve bu kısmen, tarihçinin bunu yapma gayreti içinde kendisini karşı karşıya bulduğu iki temel güçlüğü bağlanabilir. Bu güçlüklerin ilki teorisyenler arasında doğru teoriye ilişkin genel bir uzlaşmanın çok defa olmamasından; ikincisi ise birçok teorinin dayandığı öncüllerin, gerçek koşullardan çok farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum belirli tarihi olguların açıklanmasında teorinin çok kısıtlı kullanılabilmesine de bağlı görünmektedir. İktisat tarihi ise teoriye bir laboratuvar ortamı sunarak yardımcı olur. Bu laboratuvar ortamı teorinin geçerliliğinin test edileceği yerdir. Bu laboratuvar ortamı teorinin geçerli olup olmayacağını da gösterir. Böylece tarih, teorinin kendisini yenilemesine ve önermelerini geliştirmesine katkıda bulunur (Wright, 1938:695-696).

İktisat tarihini, iktisat bilimine teknik bir yardımcı olarak görmenin sonuçlarından bir tanesi; yalnızca iktisatçıların elindeki teori ve ancak bu teorinin yol göstericiliği altında sorulan sorular sonucunda iktisat tarihine ilişkin çalışmalar ile elde edilen yüzyıllar öncesine ait

* Genel olarak iktisat tarihi yazınındaki tanımlar için, bkz. Kurmuş, s. 15-23.

* İktisadi analize zaman kavramını, uzun dönem analizi dâhil ederek, iktisat tarihi araştırmalarına belki de daha çok iktisat tarihinin, dolaylı olarak iktisat tarihi olmasına ve ona *metodolojik* olarak katkı sağlayan Marksist yaklaşımdan da söz edilebilir. Ancak bu katkı, yadsınmamakla birlikte, çalışmanın daha çok *yöntem* üzerinde şekillendirilmesi amaçlandığından ihmal edilmiştir. Bir değerlendirme için bkz. Kurmuş, ss. 25-26.

veriler ile çağdaş saha çalışmalarında elde edilmiş olanlar arasındaki farkı ortadan kaldırmaktır (Kurmuş, 1982:19). Bu durum iktisat tarihinin kendi sorularını üretmesini de anlamsız hale getirebilir. Diğer taraftan iktisat tarihinin sadece iktisadın özel tarihi olarak değerlendirilmesi; disiplinin bakış ve kavrayış açısını daraltarak, hem birinin diğerinden yararlanma şansını azaltıp, hem de tarihin malzemesini bölerek parçalamaktadır (Berktaş, 1989:53). Her iki durum da iktisat tarihi disiplininin kendi araştırma sorularını üretme performansını olumsuz etkileyebilir. Oysa iktisat tarihi belki de karşılaştırmalı bir iktisat ve tarih bilgisi edinmek için neredeyse sınırsız bir imkân sunmaktadır. Sosyal bilimler alanındaki her hangi bir disiplinin performansı; kendi araştırma sorularını üretme kabiliyeti, dolayısıyla bilgiyi ne kadar karşılaştırmalı olarak üretebildiği ile ilgili olarak düşünülebilir. İktisat tarihi disiplininin kendi sorularını üretmek adına diğer disiplinlerden daha çok yararlanabilmesi, bağımsız bir bilim dalı olarak sınırlarının daha net çizilmesine bağlı görünmektedir. Bu anlamda, soruların varsayımları, varsayımların ise iktisat tarihinin bilgi verme içeriği yüksek, anlaşılabilir teorilerini oluşturabileceği düşünülebilir.

İktisat tarihi öğrencisi için çoğu zaman, yüz yüze gelmediği olgusal ayrıntıların çokluğu sorun olabilir. Fakat bu olgular, öğrenci onların daha geniş anlamını soracak ve onlarda gizlenen fikirleri formüle etmeye çalışacak olursa insana ilişkin zengin bir anlam yüküne sahiptir. Tekil olgular genellemeleri barındırmaktadır. İktisat tarihi öğrencisi de detaylar yığınıyla ilgili olarak daima şu soruyu sormalıdır: Bu veya şu küçük olgu, bu insanların kendi yaşam standartlarını sürdürme veya yükseltme çabalarını nasıl yürüttükleri problemine ne tür bir açıklama getirmektedir? Kuşatılan birçok konunun asli bütünlük ve tutarlılığı ancak bu şekilde ortaya çıkartılabilir ve olgusal detay yığını ilginç, insani olarak anlamlı ve değerli kılınabilir (Wright, 1938:689-690).

Olgular ve olayların neden-sonuç ilişkisini, bir kuramın bakış açısıyla oluşturmaya çalışmak, arşiv araştırmalarıyla kendi yolunu açmak zorunda kalan iktisat tarihçisi için hem önemli bir avantaj, hem de eleştirel bir bakış açısı sağlayabilir. Tarih için kuramın zorunluluğuna dikkat çeken Fernand Braudel diğer bir tehlikeye dikkat çekerek “tarihçi elindeki malzemeye kuramın sağladığı bakış açısıyla yaklaşmalıdır ama kuramları her yer ve her toplum için geçerli açıklamalar olarak görmemelidir. Soyut kuramlar, tarihinin somut toplum zenginliklerini, özgünlüklerini görmesini de engellememeli diyerek” (Pamuk, 2007:14) tarihçileri uyarmaktadır. Diğer yandan, iki farklı tarihçi, aynı dönemin farklı olgularına odaklanarak, bunlar arasında farklı ilişkiler kurabilirler. Olgulara bakan tarihinin “benimsediği değerler, duyarlılıkları kurduğu ilişki çevreleri, farklı tarih yazımlarına yol açacaktır” (Tunçay, 2005:242).

4.6. Çalışma Konusunun Güncelliği

Güncel olaylar arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde iktisatçı bile olmanın gerekli olmadığı savı bir yana, J. Neville Keynes “iktisat tarihçisini iktisatçının çağdaş olarak araştırdığı konuları daha eski çağlarda araştıran kişi olarak” (Kurmuş, 1982:20) görmektedir.

İktisat tarihi araştırmalarının, “bugünü geçmişin ışığı altında ve geleceğin amaçları için gerçekleştirilmesi” (Uzun, 2001:83) gerektiği savı Kliometrik Okul’un sahip olduğu bir yaklaşım olarak düşünülebilir. Bu okula bağlı araştırmacılar geçmişle geleceğin birbirine bağlı olduğu düşüncesiyle makroekonomik politikaların etkinliği ve devletlerin ekonomik hayata müdahalesi gibi güncel sorunları incelemiştirler. Bu okulun analizlerinde neoklasik iktisadın teorik çerçevesini kullanıyor olması aynı zamanda ahistorik bir yaklaşım üretmiş olabilir (Uzun, 2001:87). Diğer taraftan iktisatçılar, politikaları belirlerken, değişen dünyanın şartlarında beklenmeyen sonuçlardan; herhangi bir zaman dilimindeki tecrübeden iktisat tarihi çalışmalarından yararlanarak kaçınabilirler (Uzun, 2001:89). Böylelikle, iktisat biliminin geleceğe yönelik ihtiyaçları da iktisat tarihi çalışmaları sayesinde desteklenmiş olabilir.

Pratik önemi nedeniyle iktisat tarihçisi için konu, içinde bulunan dönemin şartları olabilir, ancak inceleme alanı iktisat tarihi perspektifine bağlı olarak değişmektedir (Trak, 1973:7). İktisat tarihi çalışmalarına konu olan olgular incelendikleri zaman diliminde tek başlarına yer almayabilir ve kendi kategorilerindeki diğer olgular ile aynı dönemi paylaşıyor olabilirler. Temel unsurları üzerinde durulan iktisadi olaylar için de benzeri bir düşünce ileri sürülebilir. Böylece çalışmaya konu olan olgu ve olayların mutlak bir değeri olmadığı kabul edilirse; bunların geçmiş ve gelecekte birlikte yer alabilecekleri de söylenebilir (Güçer, 1983:25). Bir başka deyişle, tarih geçmişe yönelen ve geçmişini sorgulayan bir uğraş olmasına karşın, güncel sorunların yönlendirmesiyle gerçekleştirilebilir. Veya güncel sorunlara, tarihe yönelmeksizin çözüm bulmanın güçlüğü, mutlak bir geçmişten söz etme hatasına veya tek görüntülü bir nesnellığe düşülmesine yol açabilir. Dünle bugünün örtüştüğü ve yarının dünün izdüşümü olduğu kabul edilerek zamanda durağanlık aşılabildiğinde tarih, bir sosyal bilim olarak, gelişim kurallarını oluşturabilir (Toprak, 2005:219). Özellikle iktisat tarihi ders kitaplarında sıklıkla yer alan gelişme merhalelerinin belki de bu tip bir çabayı yansıttığı düşünülebilir. Diğer taraftan, tarihin bugünkü sorunlar ışığında incelenmesinin, sosyal reformların bilimsel bir biçimde tasarlanıp uygulanmasına yol açacağı düşüncesi, tarihçi yöntemin sonuç veya katkılarından biri olabilir. Bu anlama sürecinin tek yolu, tarihçi yöntemin uygulama alanı olarak, iktisat tarihi olabilir (Kurmuş, 1982:168-169). Çok yakın bir geçmiş ile ilgili olan iktisadın, iktisat tarihi sayesinde çok daha uzun bir dönemin tecrübesiyle ilgili hale gelmesi, özel bir mekân ve döneme özgü iktisat teorileri oluşmasını da sağlayabilir (Tabakoğlu, 2005:41). İktisadın, iktisat tarihiyle güçlü bir ilişki kurabilmesi sayesinde, “bugünün yorumu ve yarının tahmini sağlıklı olabilir”(Tabakoğlu, 2005:33).

Bağımsız bir bilim dalı olarak iktisat tarihinin gelişiminde; bu alanda daha çok çalışılmasının etkisi olacağı gibi, bu çalışmaların güncel yönelik öneriler barındırmasının da onu güncelleştirerek bu gelişimi destekleyeceği düşünülebilir.

4.7. Teori ile Belgeler Arasında Arşiv Çalışmaları

Hiç kuşkusuz tüm iktisat tarihi araştırmacılarının ortak görüşleri ampirik çalışmalara verdikleri önemde bulunmaktadır. Bu önem, Türkiye’de gerçekleştirilen iktisat tarihi çalışmalarında, belki de bazen abartılı bir şekilde, arşiv belgelerinin neden bu kadar sıklık ve yoğunlukla kullanıldığını da açıklayabilir. Bir yandan kaçınılmaz, diğer yandan gerekli görülebilen bu durum, çalışmaların yöntemi ile araştırmacıların yetkinliği veya formasyonundan kaynaklanan çelişkileri de birlikte üretiyor olabilir.

Türkiye’de iktisat tarihi alanında çalışmanın, özellikle Osmanlı öncesi, çeşitli zorlukları bulunmaktadır. Bunların arasında daha önce yapılmış araştırmaların araştırmacıya yol gösterebilir nitelikte olması, döneme ilişkin tarihi kavramların doğru anlaşılması ve günümüz diline aktarılabilmesi, dönemin iktisadi süreçleriyle ilgili kurumsal süreçlerinin ile iç içe geçmişliği sayılabilir (Polat, 2007:95). Gerçekten, Türkiye’de her hangi bir bilim dalında gerçekleştirilecek arşive dayalı çalışmalar söz konusu olduğunda, özellikle Osmanlı Devleti Arşivlerinin, “çağdaş sosyal bilimlerin kavram, yöntem ve tekniklerini kullanmaya” (Genç, 2000:345) son derece elverişli oldukları söylenebilir. Bu durum, Osmanlı Devleti Arşivi standardının “birkaç yüzyıllık bir periyot için herhangi bir problemi, kurumu veya ilişkiyi belgelerin arasından takip ederken değer, birim, ölçü, ifade veya semantik bakımdan hemen hemen hiçbir önemli zorlukla karşılaşmadan araştırmayı” (Genç, 2000:344) sistematik, kronolojik ve karşılaştırmalı bir şekilde yürütülebilmesini sağlıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın belgelerin sağlıklı ve bütüncül bir şekilde değerlendirilememesi riski, çalışmalarda ideolojik yaklaşımların etkinliğini arttırabilir. Diğer yandan belgelere dayalı tarih çalışmalarının yeterince gelişmemiş olması, ödünc kavramsal çerçevelerde yanılısamlara veya ultra-ampirisizm iddialarına yol açmaktadır (Tabakoğlu, 2005:19).

Türkiye’de iktisat tarihinin önemli bir malzemesi olarak arşiv çalışmalarının yeterli olmaması nedeniyle, bir taraftan bu konudaki çalışmalara olağandan daha fazla önem ve öncelik atfedildiği, diğer taraftan söz konusu bu eğilimin, iktisat tarihi adına, yeni varsayım, çözümleme ve modellerin eksikliğine yol açtığı da düşünülebilir. “Bunun yanında iktisat tarihçisi yine bir tarihi tecrübe birikiminin ürünü olması gereken teoriyi bilmelidir. Ancak böylece hem tarihi belgeleri tutarlı bir şekilde yorumlayabilir, hem de teoriye katkıda bulunabilir” (Tabakoğlu, 2005:34). Ancak, filolojik bir alt yapı olmaksızın gerçekleştirilen ve belge yorumlarına dayanan çalışmaların, eksik teorik denemeler düzeyinde kalma ihtimali de bulunmaktadır (İnalçık, 2008:302).

Diğer taraftan, cevabı aranan tarihi olgu ve olayların, arşivlerdeki binlerce belge içinde izlenmesi ve neden-sonuç ilişkilerinin kurulması amacıyla değerlendirilmesinin çeşitli güçlükleri ve birincil kaynakların, iktisadi tarihin yeniden kurulmasını sınırlayan özellikleri de bulunmaktadır. Bu kaynaklar da çoğu kez ancak birkaç yüzyıl geriye gitmekte ve dağınık halde bulunmaktadır (Tosh, 2008:94). Diğer taraftan “önce olgular arasında önem sırasına göre bir ayırıştırma yapmak gerekir. Daha sonra da olgular arasındaki neden-sonuç ilişkileri yeniden kurulacaktır. Ancak tarihinin incelediği gelişmelere ilişkin olarak bir kuramı, bir başka deyişle soyut kavramlar kullanarak inşa edilmiş basit bir açıklaması yoksa önündeki binlerce olgu onun için bir anlam ifade” (Pamuk, 2007:13) etmeyebilir. Kuramların ise çalışılan özel mekân ve dönemin zenginlikleri ile özgüllüklerinin görülmesini engellememesi gereklidir.

5. Anket Ölçümlerinin Değerlendirilmesi

Anket sorularına ilişkin değerlendirmeler ekte yer alan ve SPSS sorgularından yararlanılarak hazırlanan tablolar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ekte yer alan tablolara metin içinde ayrıca referans yapılmamıştır. Anket formunda katılımcı bilgisini elde etmek için hazırlanmış iki soru bulunmaktadır. İlk soruda katılımcının unvanı sorulmuş ve danışmanlık yapabilme niteliğine sahip olan akademisyenleri belirlemek hedeflenmiştir. İkinci soruda ise katılımcıların branşlarını nasıl ifade ettikleri sorulmaktadır.

5.1. Anket Katılımcı Profili

Ankete dayalı veri toplama yöntemiyle yapılan bu çalışmada, anket konusu akademisyenler arasında bir değerlendirmeyi hedeflediği için, yüksek lisans ve doktora programlarında okuyan öğrenciler kapsam dışında bırakılmıştır. Akademisyen olmayan kişilerin de ankete katılma riski nedeniyle unvanınız sorusunun seçenekleri arasına *diğer* seçeneği kullanılmıştır. Ancak bu seçeneğin işaretlendiği herhangi bir katılım gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla ankete katılanların tümü akademisyen olarak değerlendirilebilir ve bu anlamda anketin hedef kitlesine ulaştığı kabul edilebilir.

Anket katılımcıları, *akademisyen öğrenciler* ve *danışmanlardan* oluşan iki *grup* olarak düşünülebilir. Verilerin ölçümlenmesi düzeyinde, bir kontrol grubu gibi çalıştırılacak olsalar da, her iki gruptan elde edilen verilerin kısmen karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir. Öğrenci olduğu kabul edilen katılımcılar, *araştırma görevlileri* ve *öğretim görevlilerinden* oluşmaktadır. Ankete katılan araştırma görevlilerinin - unvan tanımlamaya ilişkin cevap seçeneğinde *bilim doktoru* bulunduğu için - yüksek lisans veya doktora aşamasında oldukları varsayılmıştır. Öğretim görevlileri; genelde lisansüstü çalışmaları yönetmedikleri veya kadro sorunu nedeniyle geçici olarak bu unvanı kullandıkları kabul edilecek olursa, akademisyen öğrenci olarak düşünülebilirler. Danışmanlar ise; *bilim doktoru*, *yardımcı doçent*, *doçent* ve *profesör* unvanına sahip ve lisansüstü çalışmalarda danışmanlık yaptıkları varsayılan katılımcılardan oluşmaktadır.

5.1.1. Katılımcıların Branşları

Anket sorularının ikincisi katılımcıların branşlarına ilişkin olarak; *iktisatçı, tarihçi, sosyal bilimci, iktisat tarihçisi ve diğer* olarak düzenlenmiştir. İktisat tarihi ile ilgilenenlerin ankette bulunan seçenekler içinde kendilerini “öncelikle” hangi kategoride değerlendirdiği sorgulanmak istenmiştir.

Branş sorusu için düzenlenmiş seçeneklerin, aynı düzeyde planlanması beklenebilirdi. Oysa bu sorunun seçenekleri arasında, alt ve üst düzeyler birlikte kullanılmıştır. Bu bilinçli ihmalin nedenleri bulunmaktadır;

Birincisi; gerçekten kendilerini ve/veya branşlarını nasıl ve öncelikli olarak tanımlamak istedikleri ile ilgili olarak, katılımcıları yönlendirmek. Bir üst kategori olan *sosyal bilimci* seçeneğinin çok sayıda katılımcı tarafından tercih edilmesi, bilim algısı ve yöntemi açısından bir katılımcının bilinçli tercihi için ipuçları sağlayabilirdi. Ancak çalışmada iktisat tarihine sadece ilgi duyan veya bu alanda çalışanlar, özellikle *iktisatçı, tarihçi* veya *diğer* gibi bir nitelermeye, yani birincil bir tercihe zorlamıştır. Buradan elde edilecek sonuçlar ile iktisat tarihi alanındaki çalışmalarda, diğer branşlardan ne kadar katılım olduğuna ilişkin bir izlenim edinmek de bu anketin katılımcı dağılımlarından çıkartılabilecek bir diğer bilgi olmaktadır. Sonuncu seçenek ise *iktisat tarihçisi* idi. Bu seçenek de; ankete katılan akademisyenlerin *sosyal bilimci* seçeneğini görmelerine rağmen, iktisat tarihçisi seçeneğini tercih etmelerinin, bilim dalına ilişkin tutumlarını yansıtacağı varsayılmaktadır.

İkincisi ise; ankete katılacak akademisyenlerin çalıştıkları disiplinlerin öğrenilmesine yönelik genel bir profil sorusunun olmasının yanında bu sorudan başka bir dışsallık sağlaması da ümit edilmiştir. Bu sorunun seçeneklerinden; İktisat tarihi literatürde her ne kadar disiplinler arası bir bilim dalı olarak değerlendiriliyor olsa da, en azından Türkiye’deki iktisat tarihi çalışanları ve çalışmaları açısından, iktisat tarihinin bir branş olarak geleceği konusunda bir eğilimin izi gözlemlenebilir. Anket ölçümlerinde - bu bölümdeki tablo ve grafik yardımıyla görülebileceği gibi - yardımcı doçent düzeyinde iktisat tarihçilerinin, tarihçi yardımcı doçentler düzeyinde ve yüksek oranda yer alması bu yönde bir eğilimi ifade ediyor da olabilir.

Anketi cevaplayan toplam 89 katılımcının Tablo 1’de görüldüğü gibi; 26’sı iktisat tarihçisi, 28’i tarihçi, 19’u sosyal bilimci, 10’u iktisatçı ve 6’sı diğer olarak branşlarını tanımlamayı tercih etmişlerdir. Birinci sırada Tarihçi (% 31,5), ikinci sırada İktisat Tarihçisi (% 29,2), üçüncü sırada Sosyal Bilimci (% 21,3) yer aldığı görülmektedir. Dördüncü sırada İktisatçı (% 11,2) ve beşinci sırada ise diğer (% 6,7) yer almaktadır.

Profil analizinden anlaşıldığı gibi, ankete katılım en yüksek düzeyde branşlarını tarihçi ve iktisat tarihçisi olarak tanımlamayı tercih edenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ankete yoğun bir katılım göstermeleri nedeniyle, *Tarihçilerin* diğer bilim dalı mensuplarına oranla, iktisat tarihine karşı belki daha çok ilgi duydukları düşünülebilir.

Branş seçenekleri arasında bir üst kategori olan *sosyal bilimci* seçeneğini % 21,3 oranıyla tercih eden çok sayıda katılımcının arasında ise; hem diğer branşlara ait katılımcıların hem de *İktisat, İktisat Tarihi ve Tarih* branşlarına mensup katılımcıların olduğu kabul edilebilir. Böyle bir varsayım hem tarihçi katılım sayısının hem de iktisatçı katılım sayısının artmasına ve seçenekler arasında olmayan bu yüzden kendilerini sosyal bilimci olarak tanımlamak durumunda kalan diğer branşlardan olan katılımcıların da iktisat tarihi çalışmalarına ilgi gösterdiklerini düşündürmektedir. Branş bölümünde toplam katılım içinde % 6,7 orana sahip olan ve muhtemelen branşları seçenekler arasında açıkça yer almadığı için *diğer* seçeneğini tercih edenlerin, sorulara verdikleri cevapların spesifik olarak değerlendirilmesi, diğer branşların iktisat tarihi çalışmalarına gösterdiği ilginin yönünü anlamaya yardımcı olabilir.

Ankette branş sorusunda birden fazla seçeneğin işaretlenmesi kurgusu olmadığı için; birincil ve ikincil branşlar konusunda doğrudan bir bilgi elde edilemeyecektir. Yukarıdaki varsayımlar; *sosyal bilimci* ve *diğer* branşlarını tercih eden katılımcıların verdikleri yanıtlar ile – anketten elde edilen ölçümler kullanılarak – *iktisatçı*, *tarihçi* ve *iktisat tarihçisi* branşlarını tercih edenlerin yanıtları karşılaştırılarak test edilebilir. Ancak bu konu çalışmanın birincil hedefleri arasında yer almadığı ve zorlukları nedeniyle özel olarak değerlendirilmeyecektir.

5.1.2. Katılımcıların Unvanları

Anketin konusu lisansüstü çalışmalara yönelik olduğu için, üniversitelerde tez yöneten danışman ve tez hazırlayan akademisyen öğrencilerin katılımı beklenmiştir. Bu anlamda, *araştırma görevlisi*, *öğretim görevlisi*, *bilim doktoru*, *yardımcı doçent*, *doçent* ve *profesör* gibi seçenekler kullanılmıştır.

Tablo 1 yardımı ile ankete katılanların, unvan ve mesleklerine göre toplu dağılımları gözlemlenmektedir. *Katılımcı Sayısı* başlığı; unvan düzeyinde hangi branşlardan kaç katılımcı olduğunu, *Unvan* başlığı; ilgili branşta söz konusu unvandan hangi oranda katılımcı olduğunu, *Branş* başlığı; ilgili unvan düzeyinden katılımcıların söz konusu branş içinde hangi oranda yer aldıkları, *Toplam* ise; ilgili branşa dahil olan ve aynı unvanı paylaşanların, katılımcıların tamamı içindeki oranını vermektedir.

Ankete katılan akademisyenlerin 16'sı profesör, 21'i doçent, 26'ı yardımcı doçent, 6'sı doktor, 6'sı öğretim görevlisi, 14'ü araştırma görevlisi unvanı tanımlamış olup, toplam cevap sayısı 89'dur. Anket katılımcıları; en fazla yüzde 29,2 ile yardımcı doçent, en az da yüzde 6,7 ile doktor ve öğretim görevlisi unvanına sahiptir. Öğrenci olarak tanımlanabilecekleri daha önce belirtilmiş grup olan Araştırma Görevlileri ve Öğretim Görevlilerin katılım içindeki oranı toplam oranı %22'dir. Danışman niteliğine sahip olan profesör, doçent ve yardımcı doçentlerin toplam oranı ise %78'dir. Danışman özelliğindeki katılımcıların oranı çalışmanın amacına uygun kabul edilebilir.

5.1.3. Branş ve Unvan Matrisi

Aşağıdaki Tablo 1'de ankete katılanların, unvan ve mesleklerine göre toplu dağılımları gözlemlenmektedir. *Katılımcı Sayısı* başlığı; unvan düzeyinde hangi branşlardan kaç katılımcı olduğunu, *Unvan* başlığı; ilgili branşta söz konusu unvandan hangi oranda katılımcı olduğunu, *Branş* başlığı; ilgili unvan düzeyinden katılımcıların söz konusu branş içinde hangi oranda yer aldıkları, *Toplam* ise; ilgili branşa dahil olan ve aynı unvanı paylaşanların, katılımcıların tamamı içindeki oranını vermektedir.

En fazla katılım gösteren yardımcı doçent unvanına sahip akademisyenler eşit sayıda iktisat tarihçisi (8 kişi) ve tarihçi (8 kişi) olarak branşlarını tanımlamışlardır. Profesör unvanlı 16 katılımcının % 43,8'i iktisat tarihçisi, doçent unvanlı 21 katılımcının ise % 19'u iktisat tarihçisidir. Doçent unvanına sahip olan katılımcıların toplam katılımcı içinde iktisat tarihçisi ve sosyal bilimci olarak dağılımları eşittir. Araştırma Görevlisi unvanına sahip olanlar arasında en yüksek katılım ise % 6,7 ile tarihçiler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Branş ve Unvana Göre Katılım (Sayılar ve Oranlar)

UNVANLAR	ORANLAR	İktisatçı	Tarihçi	Sosyal Bilimci	İktisat Tarihçi	Diğer	Toplam Katılım %
Arş. Gör.	Katılımcı Sayısı	1	6	2	4	1	14
	Unvan İçinde %	7,1%	42,9%	14,3%	28,6%	7,1%	100,0%
	Branş İçinde %	10,0%	21,4%	10,5%	15,4%	16,7%	15,7%
	Toplam İçinde %	1,1%	6,7%	2,2%	4,5%	1,1%	15,7%
Öğr. Gör.	Katılımcı Sayısı	1	2	1	1	1	6
	Unvan İçinde %	16,7%	33,3%	16,7%	16,7%	16,7%	100,0%
	Branş İçinde %	10,0%	7,1%	5,3%	3,8%	16,7%	6,7%
	Toplam İçinde %	1,1%	2,2%	1,1%	1,1%	1,1%	6,7%
Dr.	Katılımcı Sayısı	0	2	2	2	0	6
	Unvan İçinde %	,0%	33,3%	33,3%	33,3%	,0%	100,0%
	Branş İçinde %	,0%	7,1%	10,5%	7,7%	,0%	6,7%
	Toplam İçinde %	,0%	2,2%	2,2%	2,2%	,0%	6,7%
Yrd. Doç.	Katılımcı Sayısı	4	8	5	8	1	26
	Unvan İçinde %	15,4%	30,8%	19,2%	30,8%	3,8%	100,0%
	Branş İçinde %	40,0%	28,6%	26,3%	30,8%	16,7%	29,2%
	Toplam İçinde %	4,5%	9,0%	5,6%	9,0%	1,1%	29,2%
Doç.	Katılımcı Sayısı	3	7	4	4	3	21
	Unvan İçinde %	14,3%	33,3%	19,0%	19,0%	14,3%	100,0%
	Branş İçinde %	30,0%	25,0%	21,1%	15,4%	50,0%	23,6%
	Toplam İçinde %	3,4%	7,9%	4,5%	4,5%	3,4%	23,6%
Prof.	Katılımcı Sayısı	1	3	5	7	0	16
	Unvan İçinde %	6,3%	18,8%	31,3%	43,8%	,0%	100,0%
	Branş İçinde %	10,0%	10,7%	26,3%	26,9%	,0%	18,0%
	Toplam İçinde %	1,1%	3,4%	5,6%	7,9%	,0%	18,0%
TOPLAM	Toplam Katılımcı	10	28	19	26	6	89
	Unvan İçinde %	11,2%	31,5%	21,3%	29,2%	6,7%	100,0%
	Branş İçinde %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam İçinde %	11,2%	31,5%	21,3%	29,2%	6,7%	100,0%

5.2. Anket Soru ve Grupları

Anket soruları aşağıdaki sıralamaya bağlı kalınarak ortalama değer ve yüzde oran ölçümleri ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların;

- Genel olarak,
- Branşlarına göre ve
- Unvanlarına göre cevaplarının ortalama değer ve yüzde oran ölçümleri ile.

Anket ölçümlerinden elde edilen ortalamaların; danışman ve öğrenciler arasında belirgin farklılıklar göstermemesi ve çalışmanın akademisyenler arasında iktisat tarihi lisan üstü çalışmalara ilişkin tutumu ölçüyor olmasından dolayı, tüm katılımcılardan elde edilen veriler birlikte değerlendirilmiştir. Ancak sorulara verilen cevaplarda, ortalamalar birbirine çok yakın olarak hesaplanmasına karşın, yüzde oranların dağılımının farklı yönlerde geliştiği görülmüştür. Bu nedenle cevaplar yorumlanırken; ortalamaların yanı sıra verilen cevapların

yüzde oran dağılımları da birlikte ele alınmıştır. Değerlendirmeler; genel sonuçlar, branşa göre sonuçlar, unvana göre sonuçlar ve detaylar sırasıyla gerçekleştirilmiştir.

Bazı sorularda ortalama değer ölçümü ile yüzde değer ölçümleri aynı tercih düzeyinde oluşmamaktadır. Bunun dikkat çekici nedeni, diğer seçenekleri tercih eden katılımcıların, ortalama değer yönü üzerindeki etkileridir. Bu bağlamda, katılımcıların yüzde değer olarak seçenekleri tercihlerinde, soruya ilişkin ikincil ama güçlü bir tutum izlenebilmektedir.

Bazı sorularda ise benzer bir etkiyi ama bu kez tersinden, hiç tercih edilmeyen bir seçenek üretebilmektedir. Bu seçenek genellikle “Kesinlikle Katılmıyorum” olmuştur. Bu seçenek sadece 4, 9 ve 12. sorularda kısmen tercih edilmiştir. 4 ve 9. sorular *arşiv çalışmaları* grubunda değerlendirilmiştir. Asimetrik seçenek olan “Kesinlikle Katılıyorum” tercihi ise sadece 1, 3, 5, 6, 7, 10, 16, 17, 18 ve 20. sorularda anlamlı düzeyde oluşmuştur. Bu sorular sırasıyla *danışman*, *hazırlayan* ve *tez sorusu* gruplarında yer almaktadır. Son olarak her iki yorumun *güncellik* grubundaki sorulara (3, 12, 17) ilişkin tercihlerde belirleyici rol oynadığı kabul edilebilir.

Branşlara göre ortalama değer ölçümleri detayda, genel ortalama değer ölçümlerinden farklılaştığı düzeyde anlam kazanmaktadır. Unvanlara göre akademisyen öğrenciler ile danışmanların ortalama değer ölçümleri arasında – 17. ve 20. sorularda muhtemelen 8 *tarihçi* akademisyen öğrencinin etkisiyle kısmen oluşan hariç- bir farklılık oluşmamıştır. Ancak unvanlara göre ayrıntılı yüzde değer ölçümleri, akademisyenler arasındaki tutum ve yargılara ilişkin olarak değerlendirilmiştir.

5.2.1. Danışman (Soru Grubu: 1, 6, 14, 20)

Anketin bu grup altındaki soruları, iktisat tarihi lisan üstü çalışmasını yöneten danışmana yönelik olarak bir arada düşünülmüştür. Soruların her biri farklı şekillerde, hem danışmanın formasyonunu hem de danışmanın disiplinler arası olası fonksiyonunu, niteliğini, durumunu sorgulamak amacıyla oluşturulmuştur.

Soru 1: “Danışmanın İktisat Formasyonu”: Bir iktisat tarihi lisansüstü çalışmasında danışmanın iktisat formasyonuna sahip olması gereklidir.

Danışmanın iktisat formasyonuna sahip olması gerekliliğine ilişkin soruya tüm katılımcıların verdikleri cevabın ortalama değeri 0,98 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise % 37,1 ile “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği ağırlık kazanmaktadır. Bu soruya verilen cevaplarda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği hiçbir katılımcı tarafından tercih edilmemiştir.

Ancak soruya verilen cevapların yüzde dağılımında *iktisatçı*, *iktisat tarihçisi* ve *diğer* branşlardaki katılımcıların “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğinde toplandıkları görülmektedir. Bu üç branşın ortalama değer ölçümleri de benzer şekilde (1,30 ve 1, 42 arasında) bu seçeneğe çok yakın hesaplanmıştır. Bu branşların mensupları kendi içlerinde de benzer bir tutum sergilemektedirler. 0,50 ortalama değer ile *tarihçi* branşın katılımcıları ise daha çok “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde toplanmalarına karşın genel olarak seçeneklerde *katılma* tercihi yoğunluk taşımaktadır. Muhtemelen her branştan katılımcının yer aldığı *sosyal bilimci* branşına mensup olanlar 0,79 ortalama değeri ile “Kısmen Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği arasında eşit yüzde dağılım göstermişlerdir.

Bu soruya verilen cevapların ortalama değerleri arasında unvanlara göre (0,88 ve 1,07 arasında) önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Yüzde dağılımda ise, akademisyen öğrencilerin katılma düzeyleri, danışmanların katılma düzeylerine göre daha belirgin görünmektedir. Araştırma görevlisi ile yardımcı doçent düzeyleri arasındaki unvanlarda yüzde dağılım “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğinde ağırlık kazanmakla birlikte doçent ve profesör

düzeyinde katılımın “Kesinlikle Katılıyorum” ile “Kısmen Katılıyorum” arasında yayılım gösterdiği görülmektedir.

Soru 6: “Danışman İktisat Tarihçisi”: İktisat tarihi lisansüstü çalışmasının öncelikli özelliği bir iktisat tarihçisi tarafından yönetilmesidir.

Danışmanın öncelikli özelliğinin iktisat tarihçisi olmasına ilişkin soruya tüm katılımcıların verdikleri cevabın ortalama değeri 0,60 ile daha çok “Katılıyorum” seçeneği yönünde gerçekleşmiştir. Genel yüzde dağılımda ise aynı seçenek % 38,2 oranı ile ağırlık kazanmaktadır. En yakın diğer seçenek % 29,2 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Bu soruya verilen cevaplarda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği hiçbir katılımcı tarafından tercih edilmemiştir. Katılımcılar, iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının öncelikli özelliğinin bir iktisat tarihçisi tarafından yönetilmesi olduğu görüşündedirler.

Soruya verilen cevapların yüzde dağılımında *iktisatçı* branşının “Katılmıyorum” ve “Kısmen Katılıyorum” seçeneklerinde % 60 oranında ağırlık kazandığı görülmektedir. Benzer şekilde 0,30 ile en düşük ortalama değer bu branşa aittir. *Tarihçi* ve *sosyal bilimci* branşına mensup olanların tutumları genel yüzde dağılıma uymaktadır. *İktisat tarihçisi* branşına mensup olanlar ise 0,83 ile en yüksek ortalama değere sahiptir.

Bu soruya verilen cevapların ortalama değer ölçümlerinde unvanların, akademisyen öğrenciler ile danışmanların katılma düzeylerinde dikkat çekici bir farklılık bulunmamaktadır. Yüzde dağılımda ise *doktor* ve *yardımcı doçentler* “Kısmen Katılıyorum”, diğer tüm unvanlar “Katılıyorum” seçeneğinde yoğunluk kazanmışlardır.

Soru 14: “Sosyal Bilimci Danışman Olabilir” Bir sosyal bilimci iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarında danışmanlık yapabilir.

Danışmanın sosyal bilimci olabileceğine ilişkin soruya tüm katılımcıların verdikleri cevabın ortalama değer ölçümü 0,20 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise % 38,2 ile ağırlıklı olarak aynı seçenek tercih edilmiştir. Ortalama değer ile yüzde oran benzer bir tutumu göstermektedir.

Soruya verilen cevapların *iktisatçı*, *tarihçi* ve *diğer* branşlarında ortalama değer ölçümleri genel ortalamaya uygundur. Yüzde dağılımları da benzer bir tutumu göstermektedir. *Sosyal bilimci* branşına mensup olanlar 0,63 ortalama değer ile en yüksek katılımı sergilemektedirler. Yüzde dağılımları da bu ölçüme uygundur. Ancak iktisat tarihçisi branşına mensup olanlar -0,23 ile tam aksi yönde bir tutum sergilemektedirler. Bu eğilimde *profesör* unvanına sahip olan katılımcıların tutumu etkili olmuştur.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde, araştırma görevlisi ve profesör unvanına sahip katılımcılar -0,07 ve -0,13 ile diğer unvanlar ile aksi yönde bir eğilim göstermektedirler. Diğer unvanların tutumu ortalama değer ölçümü ve yüzde dağılım ile uyumludur.

Danışmanın branşının sorulduğu 6. ve 14. soruların ölçümlerinin birlikte değerlendirilmesinin anlamlı olacağı düşünülmüştür. Katılımcılar danışmanın iktisat tarihçisi olma yönünde daha yüksek bir eğilim gösterirken; sosyal bilimcinin iktisat tarihi çalışmalarına danışman olması sorusuna ise aynı güçte bir eğilim gösterememiş, farklı tutumlar ortaya çıkmıştır. Danışmanın iktisat formasyonu sorusuna “Kesinlikle Katılıyorum” eğilimini gösteren katılımcılar, bu soruda asimetrik bir şekilde katılmama yönünde tutum sergilemişlerdir. Bu soruya cevap verirken katılımcıların eğilimlerinin farklılaşması; iktisat tarihinin sosyal bilimciler tarafından çalışabileceğini ancak iktisat formasyonuna sahip olmayan sosyal bilim dalları mensuplarının varlığının da dikkate alındığını gösteriyor olabilir.

Soru 20: “İktisat Tarihçisi Tarih Danışmanı”: Bir iktisat tarihçisi tarih lisansüstü çalışmalarında danışmanlık yapabilir.

İktisat tarihçisinin tarih tezlerine danışmanlık yapıp yapamayacağına ilişkin bu soru, diğer taraftan iktisat tarihçisinin tarih formasyonuna sahip olup olmadığının da öğrenilmesini dolaylı olarak sağlamaktadır.

Katılımcıların bu soruya ilişkin tutumları 0,70 ortalama değer ölçümü ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda % 56,2 ile ağırlıklı olarak aynı seçenek tercih edilmiştir. Ortalama değer ile yüzde oran benzer bir tutumu göstermektedir. Soruya verilen cevapların ortalama değer ve yüzde dağılımı branşlara göre farklılık göstermemektedir. Ortalaması düşük olan *diğer* branşının yüzde dağılımı genel tutuma uygundur.

Danışmanların ortalama tutumu, akademisyen öğrencilere göre daha güçlü görünmekle birlikte; araştırma görevlileri ve profesörlerin tutumu “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde yoğunluk kazanmıştır. İçlerinde ağırlıklı olarak tarihçilerin yer aldığı araştırma görevlilerinin bu eğilimleri ile akademisyen öğrencilerin ortalamasının düşmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Buna karşın ölçümlerden, katılımcıların genel olarak iktisat tarihçisinin formasyonunun tarih tezleri için yeterli olduğu düşüncesinde oldukları dolaylı olarak yorumlanabilir.

5.2.2. Hazırlayan (Soru Grubu: 5, 16)

Bu gruptaki sorular iktisat tarihi lisansüstü çalışması yapan öğrencinin öncelikli özelliğinin belirlenmesine yönelik olarak sorulmuştur. İktisat kavramları ile iktisat bilgisi, tarih kavramları ile özellikle tarih ve dolaylı olarak diğer sosyal bilim dallarının bilgisinin sorulması düşünülmüştür.

Soru 5: “İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci”: İktisat tarihi lisansüstü çalışması hazırlayan öğrencinin, iktisat biliminin kavramlarını kullanabilmesi öncelikli özelliğidir.

Öğrencinin öncelikle iktisat kavramlarını kullanması özelliğine ilişkin soruya tüm katılımcıların verdikleri cevabın ortalama değeri 0,96 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise % 49,4 ile aynı seçenek tercih edilmiştir. İkincil ağırlıklı yüzde dağılım ise % 25,8 ile “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğinde görülmektedir. Bu soruya verilen cevaplarda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği hiçbir katılımcı tarafından tercih edilmemiştir.

Soruya verilen cevapların yüzde dağılımında *iktisatçı*, *tarihçi* ve *iktisat tarihçisi* branşlarının katılımcıları “Katılıyorum” seçeneğinde, *diğer* ve *sosyal bilimci* branşları katılımcılarının ise “Kesinlikle Katılıyorum” ağırlık kazandıkları görülmektedir. Branşlara göre ortalama ölçümlerinde *tarihçi* branşının 0,61 olan değeri ile diğer branşının 1,67 olan değeri aynı yönde ama farklı güçlerde iki tutum olarak düşünülebilir.

Bu soruya verilen cevapların ortalama değerleri arasında unvanlara göre (0,83 ve 1,12 arasında) önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Yüzde dağılımda ise genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde olmasına karşın *doktora* düzeyinde “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Öğrenci grubu ortalama değerinin aynı yönde ancak görece düşük hesaplanmasının nedeni muhtemelen bu grupta yer *tarihçi* akademisyen öğrencilerin (araştırma görevlileri: 0,57) etkisiyle gerçekleşmiş olabilir.

Soru 16: “Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci”: İktisat tarihi lisansüstü çalışması hazırlayan bir öğrencinin tarih biliminin kavramlarını kullanabilmesi öncelikli özelliğidir.

Öğrencinin öncelikle tarih kavramlarını kullanması özelliğine ilişkin soruya tüm katılımcıların verdikleri cevabın ortalama değeri 0,79 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise % 41,6 ile aynı seçenek tercih edilmiştir. İkincil ağırlıklı yüzde dağılım % 29,2 ile bir önceki sorunun aksine “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Bu soruya verilen cevaplarda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamıştır.

Soruya verilen cevapların yüzde dağılımında *iktisatçı* branşının “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde, tamamının ise “Katılıyorum” seçeneklerinde ağırlık kazandıkları görülmektedir. Branşlara göre ortalama ölçümlerinde *iktisatçı*, *sosyal bilimci* ve *iktisat tarihçisi* (0,50 ve 0,63 arasında), *tarihçi* ve *diğer* branşı (1,14 ve 1,17 arasında) birbirine benzer tutum sergilemektedirler.

Bu soruya verilen cevapların ortalama değerleri arasında unvanlara göre (0,64 ve 0,88 arasında) öğretim görevlileri (1,33) dışında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Yüzde dağılımında ise genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde olmasına karşın öğretim görevlilerinin “Kesinlikle Katılıyorum” düzeyinde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Lisansüstü çalışma hazırlayan öğrencinin öncelikli kavram bilgisinin sorulduğu bu soruların birlikte değerlendirilmesinin daha anlamlı olacağı düşünülmüştür. Öncelikle belirtmek gerekir ki her iki sorunun cevap eğilimi “Katılıyorum” cevabı düzeyindedir. Ancak detaylı incelendiğinde *iktisat* kavramlarını kullanmanın - *iktisat bilmenin* - öncelikli özellik olduğu yargısının, *tarih* kavramlarını kullanmanın - *tarih* gibi muhtemelen diğer sosyal bilimler için de düşünülebilir. - öncelikli özellik olduğu yargısından az farkla da olsa daha güçlü olduğu görülmektedir. Bu sonucu *tarihçi* branşına mensup olmayan katılımcıların oluşturduğu düşünülebilir. Bu katılımcılar *iktisat bilmenin* öncelikli özellik olduğu sorusuna “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” seçenekleri arasında güçlü bir tutum sergilemişlerdir. Hatta *sosyal bilimci* ve *diğer* branş temsilcileri daha güçlü bir şekilde “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Genel ortalama ve yüzde değerler düzeyinde “Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci” sorusu anketin tüm katılımcılarında, lisansüstü çalışmayı hazırlayan kişide güçlü bir şekilde olması gereken bir özellik olarak görülmektedir. Ancak hazırlayanın belki de *ikincil öncelikli* özelliği olarak değerlendirildiği katılımcıların eğilimlerinden anlaşılabilir. Son olarak bu sorular bizi danışman özelliğinin sorulduğu 1. ve 20. sorulara götürmektedir. Danışmanın *iktisat bilmesi* gerekliliği eğilimi ile *iktisat tarihçisinin* tarih tezlerine danışmanlık yapabildiği eğilimi arasında da buradaki gibi benzer bir tutum sergilenmektedir.

5.2.3. Tez Sorusu (Soru Grubu: 10, 18)

Tez sorusunun kaynağını belirlemeye çalışan bu iki soru aslında aynı yönde sorular olarak kabul edilebilir. Bu nedenle katılımcıların tutumlarının ciddi farklılıklar göstermesi beklenmemiştir. Birçok çalışma; *iktisadi* bir olayın gerçekleşmesinin birçok etkene bağlı olduğunu, *iktisadi* olmayan bir olgunun da *iktisadi* anlamda sonuçlar doğurabileceğini ve *iktisat* tarihinin diğer disiplinler ile sürekli ilişki halinde olduğunu belirtmektedir.

Soru 10: “Diğer Disiplinlerin Birikimleri ve Hipotez”: *İktisat Tarihi lisansüstü çalışmalarının hipotezleri; Felsefe, Sosyoloji, Hukuk, Din, Tarih gibi disiplinlerin birikimleri ile oluşturulabilir.*

Katılımcıların soruya verdikleri cevabın ortalama değeri 0,92 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımında ise aynı seçenek % 53,9 ile ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Bu soruda “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” seçenekleri anlamlı bulunmamıştır.

Branşlara göre ortalama değer ölçümleri (0,80 ve 1,11 arasında) birbirine yakın tutumlar göstermektedir. Sadece *iktisat tarihçisi* branşı 0,77 ile aynı yönde ama görece daha düşük bir eğilime sahiptir. Soruya verilen cevapların yüzde dağılımında, ikinci en yakın seçenek hesaba katıldığında, *iktisatçı* ve *iktisat tarihçisi* branşlarının “Kısmen Katılıyorum”, *tarihçi* ve *sosyal bilimci* branşlarının ise “Kesinlikle Katılıyorum” yönünde bir eğilimi barındırdıkları düşünülebilir.

Bu soruya unvanlara göre verilen cevapların ortalama değer ölçümlerinde (0,88 ve 1,17 arasında) anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Sadece *doçent* unvanına sahip olanlar 0,71

ortalama değer ile aynı yönde ama görece daha düşük bir eğilim taşımaktadırlar. Katılımcılar yüzde dağılımda, ikinci en yakın seçenek hesaba katıldığında “Kesinlikle Katılıyorum” eğiliminde, sadece *doçentler* “Kısmen Katılıyorum” eğilimi sergilemişlerdir. İkinci en yakın yüzde değerler; öğrencilerin “Kesinlikle Katılıyorum” yönünde, danışmanların ise yine kendi içlerinde her iki yönde eğilimlere sahip olduklarını göstermektedir.

Soru 18: “İktisat Biliminin Birikimleri ve Hipotez”: İktisat biliminin birikimleri iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarının hipotezlerinin oluşturulmasında gereklidir.

Katılımcıların soruya verdikleri cevabın ortalama değeri 0,96 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise aynı seçenek % 64 ile ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Bu soruda “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” seçenekleri anlamlı bulunmamıştır.

Branşlara göre değer ölçümleri (0,82 ve 1,12 arasında) birbirine yakın tutumlar göstermektedir. Soruya verilen cevapların yüzde dağılımında tüm branşlarda “Katılıyorum” seçeneği yüksek bir düzeyde tercih edilmiştir. İkinci en yakın yüzde oranda *iktisatçı, tarihçi* ve *sosyal bilimcilerin* “Kısmen Katılıyorum” eğilimini, *iktisat tarihçilerinin* ise “Kesinlikle Katılıyorum” eğilimini kendi içlerinde barındırdıkları görülmektedir.

Bu soruya unvanlara göre verilen cevapların ortalama değer ölçümlerinde (0,71 ve 1,08 arasında) anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Sadece *doktora* düzeyinde 0,34 ile aynı yönde ama görece daha düşük bir tutum sergilenmektedir.

Lisansüstü çalışmasının hipotezlerinin kaynağına ilişkin olarak hazırlanan soruların birlikte değerlendirilmesinin anlamlı olacağı düşünülmüştür. İktisat tarihi lisansüstü çalışmalarında araştırma sorularının iktisat biliminin birikimlerinden sağlanması gerekliliğine tüm katılımcılar yüksek oranlarda “Katılıyorum” seçeneğini tercih eden bir tutum sergilemişlerdir. Diğer disiplinlerin birikimlerinden faydalanarak iktisat tarihi çalışmasında hipotezler üretmek; diğer disiplinlerin birikimlerinden yararlanarak iktisadi olayları açıklamak için çalışma soruları üretebilmek olarak düşünülebilir. Farklı branş ve unvanlarda soruların cevaplanmasına ayrıca olumlu bir katkı ürettiği kabul edilebilir. Bu sorulara verilen cevaplar genel tutumun “Katılıyorum” seçeneği etrafında toplandığını göstermektedir. Tüm katılımcılar yüksek oranda ortalamayı belirlemişlerdir. Katılımcılar arasındaki bu eğilim; iktisat tarihi çalışmalarının çok boyutlu olması, iktisat biliminin birikimlerden yararlanarak araştırma hipotezlerinin belirlenmesi, olaylara ve olgulara çok boyutlu bakılmasının gerekliliği yönünde belirlemiştir. Bilgi verici açıklamalar geliştirebilmek için diğer bilim dallarının birikimlerinden yararlanılması gerektiği eğilimi katılımcılar arasında oldukça güçlü görünmektedir.

5.2.4. Tez Konusu (Soru Grubu: 2, 7, 11, 15)

Bu grubun ilk sorusunda iktisat tarihi çalışmasının amacına ilişkin tutumların ölçülmesi planlanmıştır. Diğer sorularda ise iktisat dışında konular çalışıp çalışılmayacağı, yakın konularda ancak iktisat dışındaki alanlarda çalışılmış lisansüstü çalışmaların iktisat tarihi çalışması olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin tutumların ölçülmesi planlanmıştır. Soruların bir arada değerlendirilmesinin bir başka nedeni ise; iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının amacının, onun konularını da belirleyebileceği düşüncesidir.

Soru 2: “İktisadın İhtiyaçlarını Karşılama”: Lisansüstü iktisat tarihi çalışmalarının konu seçiminde, iktisat biliminin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmalıdır.

Konu seçiminde amaca yönelik olan bu soru için 0,12 ortalama değer ile “Kısmen Katılıyorum” cevabı hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılımda da benzeri bir tutum sergilenmiş ve % 46,1 aynı seçenek tercih edilmiştir.

Branşların ortalama değerlere göre (0,10 ve 0,19 arasında) birbirine çok yakın bir tutum sergiledikleri sadece diğer branşının -0,33 ile aksi yönde bir eğilime sahip olduğu görülmüştür. Yüzde dağılımda ise, ikinci en yakın seçenek hesaba katıldığında, *iktisatçı* ve *diğer* branşı mensuplarının “Katılmıyorum” tutumu yönünde, diğerlerinin ise “Kısmen Katılıyorum” eğilimi içinde olmaları anlamlı bulunmuştur.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde de (0,06 ve 0,19 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı sadece doktora unvanı düzeyinde -0,33 ile aksi yönde bir eğilimin olduğu görülmektedir. Tüm unvanlar arasında yüzde dağılımda ise, ikinci en yakın seçenek hesaba katıldığında, birinci seçenek “Kısmen Katılıyorum” ikinci en yakın seçenek “Katılıyorum” olmuştur.

Soru 7: “Coğrafya ve Kurum Tarihi Konuları”: Fiziki ve beşeri kaynaklar, coğrafi alan ve kurum tarihi gibi konularda hazırlanmış bir tez, iktisat tarihi lisansüstü çalışması olarak kabul edilebilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,60 ile “Katılıyorum” seçeneğine yakın olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılımda ise % 47,2 ile aynı seçenek tercih edilmiştir. Bu seçeneği en yakın oran ile “Kısmen Katılıyorum” izlemektedir. Bu soruda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,50 ve 0,77 arasında) birbirine çok yakın bir tutum sergiledikleri sadece *iktisatçı* branşının 0,30 ile aynı yönde ancak görece düşük bir eğilime sahip olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise tüm branşların genel tutumu “Katılıyorum” seçeneğidir; ancak ikinci en yakın seçenek hesaba katıldığında eğilimin yönü “Kısmen Katılıyorum” seçeneği olmuştur.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde de (0,50 ve 0,83 arasında) benzeri bir (*doçent* dışında) tutumun paylaşıldığı sadece *doçent* unvanı düzeyinde 0,30 ile aynı yönde ancak görece düşük bir eğilimin olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise ikinci en yakın seçenek branşlardaki benzer şekilde “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Unvanı *doktor* olanlarda ise bu seçenek “Katılıyorum” yönünde gerçekleşmiştir.

Soru 11: “Sosyal-Ekonomik Konulu Çalışma Kabul”: Diğer bir bilim dalında hazırlanmış sosyal ve ekonomik hayat konulu tezler lisansüstü iktisat tarihi çalışması olarak kabul edilmelidir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,13 ile “Kısmen Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılım ise % 39,3 ile bu kez “Katılıyorum” seçeneğinde ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Bu soruda her iki uçtaki seçenekler katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamış ancak diğer iki seçeneğin yüzde toplamları (Kısmen Katılıyorum ve Katılmıyorum) % 51,6 olarak farklı bir eğilimi temsil etmektedir.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (-0,05 ve 0,20 arasında) birbirine çok yakın bir tutum sergiledikleri sadece *tarihçilerin* 0,36 ile aynı yönde ama görece daha güçlü bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Yüzde dağılımda ise *iktisatçı* ve *tarihçilerin* yüksek oranda “Katılıyorum” seçeneğini, *sosyal bilimci* ve *diğer* branşlarının yüksek oranda “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Burada en dikkat çekici eğilim *iktisat tarihçileri* tarafından gösterilmiş ve yine yüksek bir oranda % 38,5 ile “Katılmıyorum” ve ikinci en yüksek seçenek olarak ise % 34,6 ile “Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (-0,13 ve 0,50 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı sadece doktor unvanı düzeyinde 0,83 ile aynı yönde ama görece daha güçlü bir eğilimin olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise tercihler genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde ağırlık kazanmış ancak *doçentler* daha çok “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini

tercih etmişlerdir. Dikkat çekici bir sonuç ise araştırma görevlilerinin “Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” seçenekleri arasında tercihlerinin ikiye bölünmüş olmasıdır.

Soru 15: “Sosyal ve Ekonomik Konuların Tekrarı”: Diğer bir bilim dalında hazırlanmış sosyal ve ekonomik hayat konulu tezler lisansüstü iktisat tarihi tez konusu olarak tekrar çalışılmalıdır.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,22 ile “Kısmen Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılım ise benzer bir şekilde % 49,4 ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Bu soruda her iki uçtaki seçenekler katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamış ancak ikinci en yakın seçenek “Katılıyorum” eğilimi olarak hesaplanmıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,12 ve 0,50 arasında) birbirine çok yakın bir tutumun paylaşıldığı görülmektedir. Yüzde dağılım ölçümlerinde tercihler aynı şekilde ve yüksek oranlarda “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. İkinci en yakın seçenek ise tüm branşlarda ve görece yüksek oranlar ile “Katılıyorum” olmuştur.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (0,00 ve 0,50 arasında) birbirine çok yakın bir tutumun paylaşıldığı görülmektedir. Yüzde dağılım ölçümlerinde tercihler aynı şekilde ve yüksek oranlarda “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. İkinci en yakın seçenek ise branşlarda olduğu gibi “Katılıyorum” olmuştur.

Bu grupta yer aldığı kabul edilen sorular birlikte değerlendirilebileceği düşünülmüştür. İktisat tarihi lisansüstü çalışmalarına konu seçerken iktisadın ihtiyaçlarını karşılama amacından hareket edilmeli midir sorusuna katılımcıların cevabı “Kısmen Katılıyorum” seçeneği civarında şekillenmiştir. Ancak katılımcıların cevapları detaylı değerlendirildiğinde aslında bu soruda hem katılma hem de katılmama yönünde farklı eğilimler olduğu da görülmektedir. Katılımcıların söz konusu amaca ilişkin olarak ortak bir tutum sergilemedikleri ve belki bilim dalının hedefine ilişkin farklı veya yeni düşüncelere sahip oldukları da düşünülebilir.

Bir sonraki soru olan, coğrafi alan ve kurum tarihi konularının çalışılmasının kabul edilmesinde kuvvetli eğilim “Katılıyorum” olmuştur. Bu sonuçta; kurum ve coğrafi çalışmaların iktisat konuları altında çalışma olasılığının yüksekliği, üretim faktörü olarak bilinen doğal kaynaklar ve girişimci faktörlerinin iktisadi konulara ilişkin olması etkili olabilir. Bu sonuç diğer sorular olan 11 ve 15. soruların sonuçlarına bakıldığında oluşan eğilimden de görülmektedir. Bu sorular, yapılmış sosyal ve ekonomik konulu çalışmaları (iktisat odaklı olmayan, farklı disiplinler tarafından gerçekleştirilenler) kabul edip etmemeyi ve buna bağlı olarak tekrar çalışıp çalışmama eğilimini ölçmek amacındadır. Son iki soru katılımcıların; sosyal ve ekonomik konulu çalışmaları alandan dışlamamakla birlikte her iki alanın konularının bağlamına ilişkin olarak - özellikle her iki soruya verilen ikincil yüzde oranların yönleri hesaba katıldığında - çalışmalar konusunda bir tür tanımlama eğilimlerinin olduğunu düşündürmektedir.

5.2.5. Güncellik (Soru Grubu: 3, 8, 12, 17)

Güncellik kategorisi altındaki bu sorularda çalışma konusunun belirlenmesinde zaman veya dönem kavramının öneminden yola çıkılmıştır. Bu grubun oluşturulmasında; belgecilik ve iktisadın güncel olgu ve problemlerinin geçmişe ait izlerini bulma eğilimlerinin artması yanında geleceğe dair çıkarımlarla “teori” verimliliğinin sağlanabileceği düşüncesi yönlendirici olmuştur.

Soru 3: “Etkisi Süren Geçmiş Olgular”: Günümüzde etkileri hala devam eden, geçmişe ait olgular, iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarına konu olarak seçilebilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 1,33 ile “Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılımda benzer bir şekilde % 52,8 ile “Katılıyorum” seçeneğinde ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. En yakın ikinci yüzde dağılım % 40,4 ile “Kesinlikle Katılıyorum” olmuştur. Bu soruda diğer üç seçeneğin tamamı katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (1,17 ve 1,60 arasında) birbirine çok yakın tutum sergiledikleri görülmektedir. Yüzde dağılımda ise *iktisatçı* ve *diğer* branşları yüksek oranda “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini, diğerleri ise yine yüksek oranda “Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. İlk iki branş (iktisatçı ve diğer) ikinci yüzde oranlarda bu kez “Katılıyorum” seçeneği yönünde, diğerleri ise bu kez “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği yönünde bir eğilim göstermektedirler.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (1,07 ve 1,44 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı sadece doktor unvanı düzeyinde 2,00 ile aynı yönde ama görece daha güçlü bir eğilimin olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise tercihler genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde ağırlık kazanmış sadece *doktora* unvanı % 100 ile “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Soru 8: “Geçmişte Kalan Olgular”: Geçmişte oluşumunu tamamlamış olgular iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarına konu olarak seçilmelidir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,40 ile “Kısmen Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılımda ise % 42,7 ile “Katılıyorum” seçeneğinin tercih edildiği görülmektedir. Bir önceki sorunu aksine ikinci en yakın yüzde değer % 39,3 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Bu soruda “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamış, “Katılıyorum” seçeneği ise düşük bir düzeyde tercih edilmiştir.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,23 ve 0,61 arasında) birbirine çok yakın bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Yüzde dağılımda ise *iktisatçı*, *tarihçi* ve *iktisat tarihçileri* yüksek oranda “Katılıyorum” seçeneğini, *sosyal bilimci* ve *diğer* branşları ise yüksek oranda “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. İkinci en yüksek yüzde oranlarda ise *sosyal bilimci* ve *diğer* branşı bu kez “Katılıyorum” seçeneği yönünde, diğerleri ise bu kez “Kısmen Katılıyorum” seçeneği yönünde bir eğilim göstermişlerdir.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (0,06 ve 0,64 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı sadece öğretim görevlisi unvanı düzeyinde -0,75 ile aksi yönde bir eğilimin olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise araştırma görevlisi ve yardımcı doçentler yüksek bir yüzde ile “Katılıyorum” seçeneğini, ikinci yüksek yüzde oranlarda ise “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Diğerleri yüksek yüzde oranlarda “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini, ikinci yüksek yüzde oranlarda ise “Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Dikkat çekici bir konu ise unvan detaylarının yüzde oran ölçümlerinde, iktisat tarihçilerinin kendi aralarında her iki yönde de eğilimler taşıdığı görülmektedir.

Soru 12: “Geçmiş Olgu, Güncel Soru/ndan Bağımsız”: İktisat tarihine konu olan geçmiş olgu ve olaylar, güncel soru ve sorunlardan bağımsız olarak çalışılmalıdır.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü -0,39 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılımda ise % 46,1 ile “Katılmıyorum” seçeneği ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. İkinci en yakın yüzde değer ise % 25, 8 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Bu soruda katılımcıların gösterdiği eğilim “Katılıyorum” seçeneğinden “Katılmıyorum” seçeneğine doğru yükselen oranda ve belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu soruda “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (-0,15 ve -0,83 arasında) birbirine görece yakın bir tutum sergilendiği düşünülebilir. Yüzde dağılımda ise *iktisatçı* branşı yüksek bir yüzde ile “Kısmen Katılıyorum” tercihini, diğer branşlar ise yine yüksek yüzde oranlar ile “Katılmıyorum” tercihini ağırlıklı olarak seçmişlerdir. İkinci en yüksek yüzde oranlarda ise iktisatçı branşı bu kez “Katılmıyorum” seçeneği yönünde, diğerleri ise bu kez “Kısmen Katılıyorum” seçeneği yönünde bir eğilim göstermektedirler.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (-0,14 ve /0,67 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı görülmektedir. Yüzde dağılımda ise genel olarak yüksek bir yüzde oran ile “Katılmıyorum” seçeneği tercih edilmiştir. İkinci en yüksek yüzde oranların yönü ise düşük yüzde oranlar ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneği olmuştur.

Soru 17: “Güncel Sorular ve Geçmiş Olguları”: İktisat tarihi lisansüstü çalışmalarında geçmişe ait bir olgunun seçilmesinde, güncel soru ve sorunlar yönlendirici olabilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,85 ile “Katılıyorum” olmuştur. Genel yüzde dağılım da benzer bir şekilde ve yüksek oranda % 62,9 olarak tercih edilmiştir. Bu soruda “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçenekleri katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,81 ve 1,00 arasında) birbirine yakın bir tutum sergilendiği düşünülebilir. Yüzde dağılımda ise *iktisatçı* branşı % 100 “Katılıyorum” tercihini, *tarihçi*, *iktisat tarihçisi* ve *sosyal bilimci* yüksek oranlar ile yine “Katılıyorum” tercihini, diğer branşı ise “Kısmen Katılıyorum” tercihini sergilemişlerdir. İkinci en yüksek yüzde oranlarda *tarihçi* ve *iktisatçı* branşları benzer bir eğilim ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini, *sosyal bilimciler* ise “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (0,43 ve 1,08 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı sadece *doktor* unvanı düzeyinde 1,33 ile aynı yönde ve görece daha güçlü bir eğilimin olduğu görülmektedir.

Yüzde dağılımda ise doktora unvanı yüksek bir oran ile “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini, araştırma görevlileri yüksek bir oran ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini diğerleri ise yine yüksek oranlar ile “Katılıyorum” seçeneklerini tercih etmişlerdir. İkincil yüzde eğilimler ise “Kısmen” ve “Kesinlikle” Katılıyorum yönlerinde görülmektedir.

Bu grupta yer alan 3, 12 ve 17. sorularda güncel sorunlardan bağımsız olarak kurgulanan çalışmaların desteklenmediği eğilimi güçlü bir şekilde sergilenmektedir. Tüm katılımcıların etkisi süren geçmiş olguların ve güncel olgulardan yola çıkarak geçmiş olguları çalışmayı destekleyen eğilimlerinin “Katılıyorum” seçeneği etrafında yoğun bir oranda toplanmasından anlaşılmaktadır. Katılımcılar 8. soruda geçmiş olay ve olguların çalışılması ihtiyacının açık bir yansıması olarak “Kısmen Katılıyorum” seçeneğinden “Katılıyorum” seçeneğine doğru güçlü bir eğilim de göstermişlerdir.

Bu gruptaki sorular birbirini tamamlar veya destekler özelliindedir. Sonuçların da benzer çıkması şaşırtıcı olmamakla beraber; iktisat tarihçilerinin tarihe ait olgu ve olayları çalışmakla birlikte, geçmişte başlayan ama günümüzde devam eden etkiye sahip olan geçmiş olgu ve olayları güncel sorularla çalışabilecekleri anlaşılmaktadır. Bu sonuç “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevaplarının katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamasından da çıkarsanabilir.

5.2.6. Arşiv Çalışmaları (Soru Grubu: 4, 9, 13, 19)

Bir lisansüstü iktisat tarihi çalışması hazırlandığı alanda nasıl bir bilgi ve orijinal katkı üretebilir. İktisat tarihi tezlerinin orijinalliği nasıl sağlanabilir; ilk kez kullanılan arşiv belgesi mi, arşiv kaynağından yararlanmadan oluşturulan tez soruları mı iktisat tarihi çalışmalarını

orijinal ve özgün yapmaktadır? Deskriptif çalışmalar da benzeri katkıları sağlayabilir mi? Bu grupta değerlendirilen sorular ile iktisat tarihçilerinin arşiv çalışmalarına yönelik tutumları değerlendirilmiştir.

Soru 4: “Deskriptif Arşiv Çalışması”: Arşiv kaynaklarından yararlanılarak hazırlanan bir iktisat tarihi lisansüstü çalışması sadece deskriptif olabilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü -0,56 ile “Katılmıyorum” seçeneğine görece yakın olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılım ise benzer şekilde % 41,6 düzeyinde “Katılmıyorum” olmuştur. Diğer oranlar dikkate alındığında katılımcıların güçlü bir şekilde “Katılıyorum” seçeneğine doğru yayıldıkları anlaşılmaktadır. Bu soruda katılımcılar “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını anlamlı bulmamışlardır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (-0,10 ve -0,81 arasında) birbirine çok yakın bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Yüzde dağılımda tüm branşlarda “Katılmıyorum” seçeneği tercih edilmiştir. İkinci en yüksek yüzde oranların yönü *iktisatçı*, *sosyal bilimci* ve *diğer* branşlarında “Katılıyorum” seçeneğinde, *tarihçi* ve *iktisat tarihçisi* branşlarında ise “Kısmen Katılıyorum” seçeneklerinde ortaya çıkmaktadır.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (-0,29 ve -0,88 arasında) benzeri bir tutumun paylaşıldığı görülmektedir. Yüzde dağılımda ise tüm unvanlarda birincil yüzde oran “Katılmıyorum” seçeneği olmakla birlikte, ikincil yüzde oranların yönü farklılaşmaktadır. “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğine ilişkin eğilim *profesör* ve *doktora*, “Kısmen Katılıyorum” seçeneğine ilişkin eğilim ise diğer tüm unvanlar tarafından paylaşılmaktadır.

Soru 9: “Arşiv Çalışmasında Tez Sorusu Gereksiz”: Arşiv belgelerinden yararlanılarak hazırlanan bir iktisat tarihi lisansüstü çalışmasında tez sorusu gerekli değildir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü -0,81 ile “Katılmıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılımda ise benzer şekilde % 50,6 ile “Katılmıyorum” seçeneği ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. İkinci en yüksek oran ise “Kesinlikle Katılmıyorum” olmuştur. Bu soruda “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (-0,61 ve -1,33 arasında) birbirine yakın bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Yüzde dağılımda *iktisatçı*, *tarihçi* ve *diğer* branşları yüksek bir yüzde oran ile “Katılmıyorum” seçeneğini, *sosyal bilimci* ve *iktisat tarihçisi* branşı da görece düşük bir yüzde oran ile “Katılmıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. Ancak iktisat tarihçisi branşı % 30,8 ile diğer tüm branşlardan daha yüksek bir yüzde oran ile “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğini ikincil olarak tercih etmiştir.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (-0,50 ve -0,95 arasında) birbirine yakın bir tutumun paylaşıldığı sadece profesör unvanı düzeyinde 1,14 ile aksi yönde bir eğilimin olduğu görülmektedir. Yüzde dağılımda ise tüm unvan düzeylerinde “Katılmıyorum” seçeneği tercih edilmiştir. Farklı görünen tek ikincil yüzde oran ise profesör unvanında % 31,2 ile “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği olmuştur.

Soru 13: “Arşiv Kaynağı Yok - Hipotezi Var”: Arşiv kaynaklarından yararlanmadan hazırlanan bir iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının orijinalliği ortaya koyduğu ve tartıştığı hipotezlerle sağlanabilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü 0,39 ile “Kısmen Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılım ise % 50,6 ile “Katılıyorum” seçeneği yüksek bir oranda tercih edilmiştir. İkinci en yüksek oran % 20,2 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. Bu soruda “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneği katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,21 ve 0,54 arasında) birbirine yakın bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Yüzde dağılımda *iktisatçı*, *iktisat tarihçisi* ve *diğer* branşları yüksek bir yüzde oran ile “Katılıyorum” seçeneğini, *sosyal bilimci* ve *tarihçi* branşları da görece daha düşük bir yüzde oran ile aynı seçeneğini tercih etmişlerdir. İkinci en yüksek yüzde oranlar *tarihçi* ve *sosyal bilimcilerde* “Kısmen Katılıyorum” seçeneği yönünde gerçekleşmiştir.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (0,19 ve 0,54 arasında) birbirine oldukça yakın bir tutumun paylaşıldığı görülmüştür. Yüzde dağılımda ise doçent ve yardımcı doçentler % 40 civarında bir oran ile, diğer unvanlar ise % 60 civarında görece yüksek bir oran ile “Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. İkincil yüzde oranların tümü “Kısmen Katılıyorum” seçeneğine ilişkin olarak sergilenmektedir.

Soru 19: “Arşiv Kaynağı ve Orijinal Tez”: Bir iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının orijinalliği, arşiv kaynaklarının ilk kez kullanılıyor olmasıyla sağlanabilir.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların ortalama değer ölçümü -0,15 ile “Kısmen Katılıyorum” olarak hesaplanmıştır. Genel yüzde dağılım ise benzeri şekilde % 46,1 ile “Kısmen Katılıyorum” olmuştur. İkinci en yüksek oranın % 27,0 ile “Katılmıyorum” seçeneği olduğu görülmektedir. Bu soruda “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçenekleri katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamıştır.

Branşların ortalama değer ölçümlerine göre (0,04 ve -0,38 arasında) birbirine yakın bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Ancak *iktisatçı* branşı 0,40 ile aksi yönde bir eğilim sergilemektedir. Yüzde dağılımda *iktisatçı* % 60 oranı ile “Katılmıyorum”, diğerleri ise % 50 civarında yüzde oranlar ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir. İkinci en yüksek oranlar ise *iktisat tarihçisi* ve *sosyal bilimci* branşları için % 30-35 oranlarında “Kısmen Katılıyorum” seçeneği olmuştur.

Unvanlara göre ortalama değer ölçümlerinde (0,00 ve -0,33 arasında) birbirine oldukça yakın bir tutumun paylaşıldığı görülmüştür. Sadece 0,33 ile doktora unvanı ters yönde bir eğilime sahiptir. Yüzde dağılımda profesör ve yardımcı doçentler eşit yüzde oran ile “Katılmıyorum” ve “Kısmen Katılıyorum” ile, diğerleri ise % 60 civarı yüzde oranlar ile “Kısmen Katılıyorum” seçeneğini tercih etmişlerdir.

5.3. Anket Korelasyon Analizi

Korelasyon ölçümlerinden, farklı gruplarda yer alan soruların katılımcı tutum ve eğilimleri çerçevesinde anlamlı sonuçlara ulaşılabilir. Anket soru grupları; yorumların oluşabilmesi için parça bütün ilişkisi ile ayrı ayrı değerlendirmelerin bir arada nasıl bir resim oluşturduğunu gösterebilir. Bu aslında rakamların bir araya getirilerek kelimelere dökülmesi anlamına gelmektedir. Bu da keşifsel olan çalışmaya ek bir katkı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenlerle korelasyon ölçümlerinden yararlanılması tercih edilmiştir. Odak grup çalışması ve literatür bölümü buradaki yorumlar için arka plan bilgisi sağlamaktadır. Korelasyon tablosu Ek 4’te yer almaktadır.

Anket soruları arasındaki korelasyon düzeylerinin (0,30-0,49: orta derecede); sosyal bilimler ve matematik bilimler arasındaki fark dikkate alındığında düşük sayılmayacağı kabul edilebilir. Anket soruları kurgusal olarak değerlendirilerek gruplara ayrılırken kendi aralarında da ikişerli olarak eşleştirilmişlerdir. Ancak anket ölçümlerinin sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler yapılırken korelasyonların kullanılması, katılımcıların sorular arasında zımnen veya açıkça kurdukları ilişkilerden de yararlanmak anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra yapılmış olan gruplamanın anlamlı olup olmadığı da test edilebilecektir. Bununla birlikte daha önce sınırlamalar nedeniyle bir grup altında eşleştirilmeyen ancak katılımcıların cevaplarından dolayı, farklı gruplardan bazı sorular arasındaki ilişkiler de ortaya çıkmıştır.

Gerçekleştirilen korelasyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, genellikle ve oldukça anlamlı bir şekilde bu eşleştirmelerin tutarlı olduğu yönündedir.

Elde edilen sonuçlar, katılımcıların eğilim ve tutumlarını öğrenmenin bir diğer yolu olarak kabul edilmiştir. Katılımcılar bunu, korelasyon aracılığı ile aynı olgu bir başka soruda tekrar sorulduğunda tutarlı cevaplar veya sorular aracılığıyla kendi kurgularını yansıtarak farklı şekillerde yapmaktadırlar. Kolaylıkla anlaşılabilirler ise; katılımcıların genel tutum ve eğilimlerinden rahatlıkla çıkarılabilecekler olmuştur. Anket ölçümleri bu anlamda oldukça yönlendiricidir.

Korelasyon analizinde bulunan/keşfedilen 21 ilişkiden 3 tanesi zıt yönde hesaplanmış ve 3 soru ise diğer sorular ile ilişkili bulunmamıştır. Soruların anlam ve yönleri ile katılımcıların cevaplarının bu sonuca uygun olduğu görülmüştür.

5.3.1. Danışman

Danışmanın özelliklerinin sorgulandığı ilk grupta yer alan sorular, hem kendi aralarında hem de diğer gruplarda yer alan sorulardan 5 tanesi ile ilişkili bulunmuştur. Bu grup bir bakıma iktisat tarihçisinin profil özelliklerini de göstermektedir. Bu ilişkilerden ilki danışmanın iktisat formasyonuna sahip olması gerekliliğinden yola çıkarak; iktisat tarihi çalışmasının öncelikli özelliğinin bu formasyona sahip bir iktisat tarihçisi tarafından yönetilmesi eğilimine götürmektedir. Benzer şekilde, iktisat tarihi öğrencisinin de iktisadın birikimlerinden yararlanabilmek için öncelikli özelliği iktisat kavramlarını kullanabilmesidir. Bu öğrencinin bir başka disiplinin (burada iktisat) birikim ve kavramları ile iktisat tarihi tezi hazırlaması danışmanın da bu formasyona sahip olması gerekeceği sonucuna ulaştırmaktadır.

Danışmanın branşının irdelendiği ve aralarında zıt ilişkinin hesaplandığı iki sorunun birlikte değerlendirilmesinin anlamlı olacağı düşünülmüştür. Katılımcıların tutumu danışmanın iktisat tarihçisi olması yönünde daha yüksek bir eğilim gösterirken; sosyal bilimcinin iktisat tarihi çalışmalarına danışman olması sorusuna ise hem daha düşük düzeyde hem de farklı eğilimler göstermiştir. Danışmanın iktisat formasyonu sorusuna kesinlikle katılıyorum eğilimini gösteren katılımcılar, bu soruda asimetric bir şekilde katılmama yönünde tutum sergilemişlerdir. Bu soruya cevap verirken katılımcıların eğilimlerinin farklılaşması; iktisat tarihinin sosyal bilimciler tarafından çalışabileceğini ancak iktisat formasyonuna sahip olmayan sosyal bilim dalları mensuplarının varlığının da dikkate alındığını gösteriyor olabilir.

Geçmişe ait olguların güncel soru ve sorunlardan bağımsız çalışılması hakkında katılımcıların tutumları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Güncelliğe ilişkin sorularda, tutumlarında her unvan düzeyinde paralellik bulunmasına rağmen özellikle iktisat tarihçileri bu konuda her iki yönde de eğilim göstermektedirler. Belki geçmiş olgu ve olayların, güncel soru ve sorunlardan bağımsız çalışılması tutumundan, sosyal bilimci danışman ile ilişkili sosyal ve ekonomik hayat konulu tezlere bir gönderme olduğu yorumlanabilir.

Katılımcıların, sosyal ve ekonomik hayat konulu tezlerin iktisat tarihi çalışmalarında kabul edilebilir olması ile sosyal bilimcinin iktisat tarihi çalışmasına danışman olmasına ilişkin sorularda aynı yönde bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Sosyal bilimcinin iktisat tarihi danışmanı olması konusundaki tutum ile bu tip çalışmaların iktisat tarihi disiplini altında tekrar çalışılması gerektiği tutumu birlikte değerlendirilebilir.

Danışmanın öncelikli özelliğinin iktisat tarihçisi olması ile tarih çalışmalarında iktisat tarihçisinin danışmanlık yapabilmesi konusundaki güçlü ve aynı yönde bir eğilim bulunmaktadır. İlk konu ile sosyal bilimcinin danışmanlığı konusu arasında zıt bir ilişki bulunmasına rağmen, ikinci konu ile aynı yönde bir korelasyon elde edilmiştir. Bu değerlendirme sosyal bilimcinin de iktisat tarihçisi gibi tarih danışmanlığı yönüne işaret ediyor olabilir. İktisat tarihçisinin tarih tezlerine danışmanlık yapıp yapamayacağına ilişkin

soru, iktisat tarihçisinin tarih formasyonuna sahip olup olmadığının da öğrenilmesini dolaylı olarak sağlamaktadır. Bu formasyonun niteliği konusunda, arşiv kaynaklarından yararlanmadan geçmişe (tarih) ait olguların güncel soru ve sorunlar ile tez sorusu olan çalışmaları yürütebileceği söylenebilir. Katılımcıların, tarih tezine iktisat tarihçisinin danışmanlık yapabileceği yönünde güçlü bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Bu yorumdan, tarihçi veya sosyal bilimci danışmanın güncel soru ve sorunlardan hipotezler için yararlanarak geçmiş konuları çalışmayacağı anlamı çıkartılmamalıdır.

5.3.2. Hazırlayan

Bu grupta iktisat tarihi öğrencisinin iktisat ve tarih kavramları veya birikimi bağlamında öncelikli özelliği sorulmuştur. Katılımcıların bu sorular aracılığı ile gösterdikleri tutumlar çok belirleyici, açık ve çeşitlidir. Anket değerlendirmelerinden alınan sonuçlara göre, katılımcıların bu konudaki tutumlarını her iki soru için aynı yönde ve oldukça güçlü bir şekilde göstermişlerdir. Tez hazırlayan bir iktisat tarihi öğrencisinin tarih kavramlarını öncelikli olarak kullanması (çalışmasında tercih etmesi) çalışmasının hipotezini oluşturabilmek için, diğer (burada tarih) disiplinlerin birikimlerinden yararlanabilmesini sağlayacaktır. Sosyal ve ekonomik hayat konulu tez hazırlayan bir öğrencinin de tarih birikimine sahip olması veya kavramlarını kullanabilmesi doğal olarak ilgili soruların korelasyonundan çıkarılabilir. Sorular arasındaki ilişkinin düşündürdüğü diğer bir şey; sosyal ve ekonomik hayat konulu tezlerin, bir disiplinin birikimi, kavramlarını kullanabilme becerisi ve doğal olarak bu birikim ve kavramlar aracılığı ile hipotezi olan çalışmalar üretebileceğidir.

İktisat tarihi öğrencisinin tarih kavramları ile iktisadın ihtiyaçlarını karşılayamayacağı ters yönde bir ilişki olarak düşünülebilir. Katılımcılar tarih kavramlarının öncelikli özellik olması konusunda güçlü bir tutuma ve bu kavramların hipotezlerin üretilmesi için gerekli olduğu düşüncesine sahiptirler. Diğer taraftan katılımcılar öğrencinin tez konusu seçiminde iktisat tarihinin iktisadın ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamadığı yönünde ve zıt yönde hesaplanan korelasyon sonucuna uygun bir eğilim taşımaktadırlar.

Diğer soru öğrencinin iktisat kavramlarını kullanmasıyla ilgilidir ve diğer 5 farklı soru ile korelasyonlar hesaplanmıştır. İktisat biliminin kavramlarıyla bir tez çalışması yürütecek iktisat tarihi öğrencisinin (iktisat formasyonu olan) iktisat tarihçisi bir danışmana ihtiyacı olduğuna katılımcılar tarafından işaret edilmiştir.

İktisat tarihi tezi hazırlayan öğrenci çalışma konusuyla iktisadın ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlıyor olabilir. Bu sorunun anket ölçümlerinde hesaplanan cevabı ağırlıklı olarak “kısmen katılıyorum” idi. Doğal olarak bu tip bir konu ancak iktisadın kavram ve araçlarını kullanarak ve iktisadın birikimleri ile kurulmuş bir hipotez eşliğinde çalışılabilecektir. Diğer taraftan arşiv çalışmaları *sadece* deskriptif değildir ve iktisadın kavram ve araçlarını öncelikli olarak kullanan bir iktisat tarihi öğrencisi tez sorusu olan bir arşiv çalışması gerçekleştirebilir. Muhtemelen katılımcıların düşünceleri arşiv çalışmalarının deskriptif özelliğini; kurum tarihi ve coğrafi alan gibi konulara ilişkin sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmalar üzerinden tarih kavramı ile bir araya getirmektedir. Diğer bir disiplin altında çalışılmış olan bu tür konular; katılımcıların tutumuna göre, iktisat tarihi çalışması olarak kabul edilebiliyor olsalar da, tekrar çalışılmalıdırlar.

Son olarak bu bağlamda arşiv çalışmalarının *sadece* deskriptif olmamasının yolu, biraz önce değinildiği gibi, özellikle iktisat kavramlarını kullanan iktisat tarihçisi öğrenciler tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır. Söz konusu kavram ve araçlar sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmaların tekrar araştırılmasında da kullanılacaktır. Buradan ikinci bir sonuç da yorumlanabilir. İktisat tarihi öğrencisi çalışmasında, iktisat dışında bir birikimden daha çok yararlanmayı tercih edecek olabilir. Bu durumda öğrencinin iktisadın ihtiyaçlarını karşılamak

amacını taşımayacağı kabul edilebilir. Bu tip bir eğilim, öğrencinin diğer disiplinlerin birikimlerinden giderek daha çok yararlanabilmek için sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmalara yönelebileceği düşüncesini ifade ediyor olabilir.

5.3.3. Tez Sorusu

Tez sorusu grubunda yer alan ve bilim dallarının birikimlerinden yararlanarak hipotezler oluşturulmasıyla ilgili sorular, hazırlayan grubundaki iki soru ve danışman grubundaki ilk soru ile ilişkili bulunmuştur.

İktisat tarihi lisansüstü çalışmalarında başka bir bilim dalının birikimlerinden hipotezler üretebilmek amacıyla yararlanılabilmesi doğal olarak çalışmayı hazırlayan öğrencinin o alanın kavramlarını kullanabilmesine bağlı görünmektedir. İktisadın birikimlerinden yararlanmak için iktisat kavramlarını, tarihin birikimlerinden yararlanmak için de tarihin kavramlarını kullanabilmek gereklidir. Benzer şekilde iktisat tarihçisi danışmanının da örneğin iktisat formasyonuna sahip olması iktisadın birikimlerinden yararlanabilmesinin doğal şartı olarak düşünülebilir. Katılımcıların cevapları; diğer disiplinlerin birikimlerinden hipotezler üretebilmek amacıyla yararlanılmasını desteklerken, bu sürecin öncelikli özelliğini ve şartını birikimlerinden yararlanılacak disipline ilişkin kavram bilgisine, dolayısıyla gerekli görülen formasyona bağlamaktadır. Bu ilişki düzeyi katılımcıların aynı anda iki yönde ortaya çıkan tutumuna ışık tutmaktadır. İktisat ve tarih dâhil diğer disiplinlerden, iktisat tarihi çalışmasının hipotezini üretmek için yararlanmak gerekir. Bunu yapmak için öncelikli özellik olarak, o disiplinin kavram bilgisine veya formasyonuna sahip olmak gerekli görülmüştür. Bu ilişki düzeyinde birbiriyle eşleşen sorular dikkat çekicidir. İktisat birikimleri ile iktisat kavramları ve iktisat formasyonu sorusu, diğer birikimler sorusu ile tarih kavramları sorusu eşleşmektedir. Bu konuda katılımcıların cevapları hem keşfedici hem de destekleyici bulunmuştur. Danışman grubunun korelasyon sonuçları, iktisat tarihçisinin tarih formasyonu niteliğinin öncelikli özellikleri arasında yer alabileceği de düşündürmektedir.

5.3.4. Tez Konusu

Bu grup iktisat tarihi lisansüstü çalışmasının güncellik dışında kalan konularına ilişkin tutumları değerlendirmek için kurgulanmıştır. Güncellik konusu tez sorusu bağlamında ve bir sonraki grupta ele alınmaktadır. Katılımcıların iktisat tarihi çalışmasının amacına yönelik tutumları, hazırlayan grubundaki değerlendirmelerde, tez öğrencisi düzeyinde yorumlanmıştır.

Coğrafi alan ve kurum tarihi konuları, etkisi süren geçmiş olgular bağlamında düşünülüyor olabilir. Diğer taraftan bu konular, diğer bir disiplinin sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmalarında da değerlendirilmektedir. Aynı zamanda tarih kavramlarını kullanan öğrenci ile sosyal bilimci danışmanın benzer konular çalışabileceği göndermesi de cevaplar arasındaki ilişkilerden anlaşılabilir. Coğrafi alan ve kurum tarihi gibi konular ile sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmalara ilişkin katılımcıların tutumu her iki soru için benzer eğilimler içeriyor olabilir. Katılımcılar, deskriptif çalışmalar olarak düşünülebilecek sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmaların iktisat kavramlarını kullanan iktisat tarihi öğrencisi tarafından tekrar çalışılmasına ilişkin bir tutuma sahiptirler. Bu aynı zamanda söz konusu çalışmaların diğer bir disiplinin alanında çalışıldığında sadece arşiv kaynaklarına dayalı ve muhtemelen deskriptif olacağı düşüncesi ile birlikte; bu çalışmaların iktisat kavramlarına öncelikli özellik olarak sahip olan öğrenciler tarafından çalışılmadığı ile ilişkili olabilir. Bu grup altındaki soruların, tekrarlardan kaçınmak amacıyla, diğer gruplarda ilişkili oldukları sorular ile değerlendirilmesine devam edilmiştir.

5.3.5. Güncellik

Korelasyon analizinde başka hiçbir soru ile ilişki kurulmayan bir soru da bu grupta yer almaktadır. Bu soru iktisat tarihi çalışmalarında geçmişte oluşumunu tamamlayan olguların

konu olarak seçilmesini önermektedir. Aynı gruptaki diğer sorular, güncel sorunlar ile etkisi devam eden geçmiş olgulara gönderme yapmaktadır. Bu sorunun katılımcıların hesaplanan genel eğilimleri ile aynı yönde olmaması nedeniyle başka hiçbir soru ile ilişkisi bulunmamış olabilir.

Etkisi devam eden geçmiş olguların iktisat tarihi çalışmasına konu olarak seçilmesini öneren bu grubun ilk sorusu; tez konusu grubunda yer alan coğrafi alan, kaynaklar ve kurum tarihi çalışmalarının iktisat tarihi çalışması olarak kabul edilebileceğini öneren soru ile ilişkili bulunmuştur. Coğrafi alan, fiziki ve beşeri kaynaklar ve kurumlar gibi konuların günümüzde de ekonomik veya toplumsal olarak etkisinin devam edebileceği eğiliminin varlığı kabul edilebilir.

Bu grubun diğer iki sorusu, güncel soru veya sorunların konu seçimindeki önemine gönderme yapmaktadır. Anket değerlendirmelerinden alınan sonuçlar katılımcıların bu konudaki olumlu tutumunu güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Tez konusunda güncel soru ve sorunların yönlendirici olması düşüncesi, çok açık bir şekilde danışmanın iktisat tarihçisi olması ve tarih tezlerine danışmanlık yapabilmesi tutumu ile ilişkili görünmektedir. Bu sonucun iktisat tarihçisinin danışmanlık yaptığı bir çalışmada güncel soru ve sorunların yönlendirici olacağı bilgisini ürettiği söylenebilir. Bu hem iktisat tarihçileri hakkında bir düşünce aynı zamanda bir beklenti olarak da düşünülebilir. Katılımcıların iktisat tarihçisinin formasyonu konusundaki tutumu da geçmişin (tarihin), güncel soru ve sorunların yönlendirmesi (iktisadın birikimleri) ile çalışılabileceği eğilimini yansıtmaktadır. Aynı grupta yer alan bu sorular korelasyon hesaplarında ters yönde ilişkili bulunmuşlardır. Sorular farklı yönde olmasına karşın katılımcılar tutarlı ve güçlü bir tutum sergilemişlerdir.

5.3.6. Arşiv Çalışmaları

Tüm sorular içinde diğer sorularla ilişkisi hesaplanmayan sorulardan 2 tanesi bu gruba dâhildir. Her iki soru da çalışmada tez sorusunu dışlama eğiliminde olan sorular olarak düşünülebilir. Bu sorulardan birincisi arşiv çalışmasında tez sorusunun gerekli olmadığı ifadesini, diğer soru ise ilk kez kullanılan arşiv kaynakları ile çalışmanın orijinalliğinin sağlanabileceği ifadesini içermektedir.

Bu gruptaki diğer sorular da bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. Arşiv kaynağı kullanılmadan hazırlanan bir çalışmanın orijinalliğini hipotezinin varlığına bağlayan bu soru, iktisat tarihçisi tarih tezlerine danışmanlık yapabilir sorusu ile ilişkili bulunmuştur. İktisat tarihçisinin hipotezi olan çalışmalar yaptığı ve tarih çalışmalarının deskriptif özellikte olabileceği kabul edilirse; bir iktisat tarihçisi danışmanın arşiv belgelerinden yararlanmadan hipotezi olan bir tarih tezi hazırlatabileceği eğilimi oluşmuş görünmektedir. Katılımcıların iktisat tarihçisinin çalışmalara hipotetik özellik kazandıracığına ilişkin eğilimi bu araştırmada öne çıkmış görünmektedir.

Arşiv çalışmalarının sadece deskriptif özellikte olduğu ifadesini barındıran bu gruptaki diğer soru sosyal ve ekonomik hayat konulu çalışmaların tekrar çalışılmasını öneren soru ile ilişkilidir. İkinci ilişkili soru ise iktisat kavramlarını kullanan öğrenci sorusu olmuştur. Her üç soru birlikte düşünüldüğünde, diğer bir disiplinin alanında çalışılmış olan sosyal ve ekonomik hayat konulu ancak deskriptif bir tezin, iktisat formasyonuna sahip bir öğrenci tarafından tekrar çalışılması gerektiği tutumu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmenin yönü doğal olarak tez sorusunun önemine işaret etmektedir. Bu tutum, iktisadın birikimlerinden yeterli ölçüde yararlanabilmenin şartını, çalışmanın tez sorusuna sahip olma özelliği ile ilişkilendirir görünmektedir.

6. Sonsöz ve Öneriler

Çalışma iktisat tarihi lisansüstü çalışmalarına (yüksek lisans ve doktora tezleri) ve bu çalışmalarını hazırlayanların niteliklerinin öğrenilmesine yöneliktir. Soruların her biri farklı şekillerde, danışman ve öğrencinin formasyonunu, alanın disiplinler arası fonksiyonunu ve niteliğini sorgulamak, lisansüstü çalışmaların yöntemini tartışmaya açmak amacıyla oluşturulmuştur.

İktisat tarihinin diğer disiplinler ile olan ilişkileri ve yönelimlerine de yönelik olan bu çalışma ile; odak grup çalışmasına katılan 5 ve ankete katılan 89 (4 *branş* ve *diğer* branşa mensup) akademisyenin cevapları değerlendirilmiştir. Bu anlamda elde edilen ölçümler ankete katılan katılımcıların sorulara karşı tutum ve eğilimlerini yansıtmaktadır.

Bu tutum ve eğilimler; iktisat tarihi çalışmalarının çok boyutlu olması, iktisat biliminin birikimlerden yararlanarak araştırma hipotezlerinin belirlenmesi, olaylara ve olgulara çok boyutlu bakılmasının gerekliliği yönünde belirlemiştir. İktisadi olmayan bir olgunun da iktisadi anlamda sonuçlar doğurabileceği ve iktisat tarihinin diğer disiplinler ile sürekli ilişki halinde olduğu düşüncesi katılımcılar tarafından paylaşılmaktadır.

Bu araştırma konusu iktisat tarihi alanında sadece lisansüstü çalışmalar için değil, kimi sorularıyla diğer bilimsel çalışma türleri için de geçerli olabilir. Sonuç olarak, araştırmanın sorularına verilen cevaplar olduğu kadar, disiplininin bağluları tarafından hem bu güne değin gerçekleştirilen, hem de ileride verilecek olan eserler, iktisat tarihinin problematiklerinin tartışılmasına yardımcı olurken olası yapısal sorunlarının aşılması ve disiplinin gelişimi konusunda katkı sağlayabilir.

Açıkça belirlenecek kriterler ile tez tarama ve incelemeleri sonucunda elde edilecek veriler ile iktisat tarihi lisansüstü öğrencilerine yönelik benzer bir araştırma oluşturabilir. Sadece öğrencilere yönelik uygulanacak bir anket çalışması, bu çalışmanın ölçümleri ile karşılaştırılabilir¹.

---

¹ Odak Grup Çalışması'na katılan, Prof. Dr. Tiğınçe Oktar, Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu, Prof. Dr. Gülfettin Çelik, Doç. Dr. Erol Özvar ve Yrd. Doç. Dr. Yaşar Bülbül'e, çalışmanın ses çözümlerini ve soruları okuyarak eleştiren Prof. Dr. Sabri Orman'a, SPPS sorgularında destek veren ve istatistiksel analiz yöntemi konusunda uyarı ve değerlendirmelerde bulunan Doç. Dr. Ahmet Mete Çilingirtürk'e, Yrd. Doç. Dr. Nurdan Çolakođlu'na, bildiri metnini okuyarak düzeltmeler öneren Yrd. Doç. Dr. Latif Çeviker'e, anket talebimizi yayınlayan Türk Tarihçiler e-posta grubu adına moderatörleri Doç. Dr. Arif Bilgin'e, desteği için Füsün Demir'e ve son olarak anketimize katılarak bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Berktaş, Halil (1989) **Kabilelerden Feodalizme**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Boratav, Ali (1985) (Der.), “İktisadi Tarihin Kuramsal Sorunları-Pierre Vilar ile Görüşme”, İçinde **Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde**, İstanbul: Alan Yayıncılık, ss. 136-144.
- Genç, Mehmet (2000) **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güçer, Lütfi (1983) **İktisat Tarihi**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Güran, Tevfik (1995) **İktisat Tarihi**, İstanbul.
- Hamitoğulları, Beşir (1977) **İktisat Tarihi Ders Notları**, Ankara.
- İnalçık, Halil (2008) “Osmanlı’da İstatistik Metodu Kullanıldı mı: Tahrîr Sistemi”, **Doğu Batı Makaleler II**, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 281-323.
- Kurmuş, Orhan (1982) **Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu**, Ankara: Savaş Yayınları.
- Kuyucuklu, Nazif (1982) **İktisadi Olaylar Tarihi**, Kırklareli: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Özel, Oktay-Gökhan Çetinsaya, Türkiye’de Osmanlı Tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilanço Denemesi. <http://w3.balikesir.edu.tr/~akolbasi/20.yysonceyregindeosmanli.doc> (Erişim tarihi: 09.09.2009)
- Pamuk, Şevket (2007) **Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, 3. Baskı, İstanbul.
- Polat, M. Sait (2007) “Osmanlı Öncesi Türkiye İktisat Tarihi Araştırmacılarını Bekleyen Sorunlar”, **Birinci İktisat Tarihi Kongresi Bildiri Özetleri**, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul, s. 95.
- Sahillioğlu, Halil (ty.) **İktisat Tarihi**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sombart, Werner (1919) “Economic theory and economic history”, **The Economic History Review**, Vol.2, No.1, January, s.1-19.
- Tabakoğlu, Ahmet (2005) **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Toprak, Zafer (2005) “İktisat Tarihi”, İçinde Sina Akşin (Ed.), **Türkiye Tarihi: Osmanlı Devleti 1600-1908**, 3. Cilt, İstanbul: Cem Yayınevi, ss. 219-221.
- Toprak, Zafer (2007) “Türkiye’de İktisat Tarihi’nin Gelişimi”, **Birinci İktisat Tarihi Kongresi Bildiri Özetleri**, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul, ss. 112-113.
- Tosh, John (2008) **Tarihin Peşinde**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Trak, Selçuk (1973) **İktisat Tarihi**, İstanbul: Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, İstanbul.
- Tunçay, Mete (2005) **Eleştirel Tarih Yazıları**, Ankara: Liberte Yayınları.
- Uzun, Ahmet (2001) “Yeni İktisat Tarihi Akımı ve İktisat Tarihi Yazımına Katkıları”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, ss. 80-92.
- Ülgener, Sabri (1951) **İktisadi İnhitat Tarihimizden-Ahlak ve Zihniyet Meseleleri**, İstanbul.
- Wright, Chester W. (1938) "The Nature and Objectives of Economic History", **The Journal of Political Economy**, Vol.46, No.5, (October), pp.688-701.
- Yavuz, Erdal-Orhan Kurmuş-Şevket Pamuk (1981) “19. Y.Y. Türkiye İktisat Tarihi Kaynakları: Bir Bibliyografya Denemesi”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 1979-1980 Özel Sayısı, Ankara, ss. 329-371.
- Zeytinoğlu, Erol (1993) **İktisat Tarihi**, İstanbul.

Ek 1: Odak Grup Çalışması Notları (13 Aralık 2008)

Katılımcılar:

Prof. Dr. Tiğınçe OKTAR
Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Doç. Dr. Erol ÖZVAR
Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜLBÜL

Moderatörler:

Yrd. Doç. Dr. Rahmi Deniz ÖZBAY
Öğr. Gör. Arzu VARLI

Anket sorularının şekillendirilmesine kaynaklık etmesi ve tartışma alanlarının belirlenebilmesi amacıyla düzenlenen odak grup çalışması, iktisat tarihi bilim dalına mensup 2 moderatör eşliğinde, 3 profesör, 1 doçent ve 1 yardımcı doçentin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kendilerine yöneltilen soruları değerlendirmeleri istenmiştir. Bu çalışma da hem not tutularak hem de ses kayıtları yapılarak tartışılan konular ve katılımcıların görüşleri kaydedilmiştir. Katılımcılar not tutulduğu ve ses kaydı yapıldığı konusunda tartışma başlamadan önce bilgilendirilmişlerdir. Çalışma süresince katılımcıların yapacakları değerlendirmelerde, her soru için ortalama 6-8 dakika süre verilmiştir.

Çalışma; “Bir iktisat tarihi çalışmasının özellikleri nelerdir?” sorusu ile başlamıştır. Katılımcılar, bu soruyu değerlendirmeden önce aslında “bir iktisat tarihçisinin özelliğinin neler olduğu?” sorusunun ortaya konmasının öncelikli olduğunu söylemişlerdir. Ardından kendilerinin açtığı bu tartışma konusunu sürdürmüşler ve bir iktisat tarihçisinin özellikleri hakkında, tartışma süresince, iktisat tarihçisinin özelliği ile ilgili olarak; idari bilimler mezunu olması, iktisat bölümünün temel dersleri ile ilgili olarak eğitim almış olması, iktisat bilmesi gibi başlıklar üzerinde tartışılmıştır. Daha sonra aslında iktisat tarihinin kurucularının, iktisat eğitimi olmadığı ve bugünkü tartışmanın konusu olamayacakları, dolayısıyla dışında tutulmaları, tartışmalar esnasında bir katılımcı tarafından belirtilmiştir.

Bir katılımcı tarafından; iktisat tarihinin, iktisadın tarihi olduğunu ve amacının iktisadın ihtiyaçlarını karşılamak olduğu görüşünü belirtmiştir. Tarihçilerin ise, iktisat tarihçilerinden farklı olarak, iktisat tarihi çalışmalarını, tarihin sorularını cevaplamak için gerçekleştirdiklerini, tarihçilerin kendi alanlarına dair problemleri çözebilmek için iktisat tarihi çalışması yapmalarının “iktisat tarihi” çalışması olamayacağına ilişkin görüş belirtmiştir. Diğer bir katılımcı, bu görüşü benimsemediğini; iktisat tarihinin sadece iktisadın ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmadığını, tarihçilerin iktisat tarihini, tarihin alt dalı olduğu kabul ettiğini bildirmiştir. Tartışmalar bu konu üzerinde yoğunlaşırken bir katılımcı tarafından; iktisat tarihinin daha geniş bir çerçevede ve sosyal bilimlerin içinde, ne iktisat disiplinine ne de tarihe ait olduğunu kendi başına, bağımsız bir bilim dalı olduğu görüşü ifade edilmiştir. İktisat tarihinin bir sosyal bilim olduğunu savunmuştur. Ayrıca iktisat tarihinin ABD’de ve Avrupa’da da bağımsız bir bilim dalı olduğu eklenmiştir.

Katılımcılar iktisat tarihinin melez bir bilim olduğunu; nesnesinin tarih, analitik araçları ve teknik donanımının ise iktisada özgü olduğunu ortaya koymuşlardır. İktisat tarihinin melez bir bilim olduğu söylendiğinde bir katılımcı, Türk İktisat Tarihini çalışırken örneğin sadece iktisat tarihçisinin iktisat bilmesinin yeterli olmayabileceğini iktisat bilmenin yanında fıkıh, hukuk, sosyoloji, felsefe, tarih de bilmenin önemine dikkat çekmiştir. Bu eklemenin yanında diğer bir katılımcı bunlara ek olarak iktisat tarihçisinin matematik bilmesinin önemini de belirtmiştir.

Bir iktisat tarihçisinin özelliklerinin ne olduğunun tartışıldığı grup çalışmasında, iktisat tarihçisinin, tarihçi ile karşılaştırılmasına yönelik tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Karşılaştırmada tarihçinin gündeminin geçmişle sınırlı olduğu, iktisat tarihçisinin ise gündeminin güncel kadar uzandığı savını paylaşan katılımcılar olmuştur. Yine iktisat tarihinin hipotetik olmasının önemli bir özelliği olduğu ve hipotetik olmasının onun gelecekle ilgili de çıkarımlar elde etme çabasının olacağı anlamına gelebileceği katılımcıların tartışmaları sırasında değerlendirilmiştir.

İktisat tarihinin kullandığı araçları, faydalandığı kaynakları ve iktisat kavramlarını merkeze alarak tanımlamalar yapmanın iktisat tarihinin özelliklerini ortaya koyabilmek için yararlı olup olmayacağı grup tarafından tartışılmıştır. Yine grup tarafından iktisat tarihçisinin malzemelerinin, sadece iktisat tarihçisine ait malzemeler olmadığı, önemli olanın olaylara bakış açısının iktisat formasyonundan beslenerek şekillenmesinin önemi konusunda da değerlendirmeler yapılmıştır. İktisat bilmek konusunda tartışan grup, gruptan bir katılımcının “İktisat bilmenin kriteri nedir?” sorusunu ortaya atmasıyla, iktisat bilmenin kriterlerini tartışılmaya başlanmıştır. Soru diğer bir katılımcı tarafından; İktisat Fakültesi mezunu olmak - bu kurucuları içermiyor - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunu olmak, iktisat formasyonuna sahip olmak şeklinde cevaplandırılmıştır.

Katılımcılar ana konu başlığına kendi ekledikleri konuları yukarıda belirttiği gibi tartıştıktan sonra “*Bir iktisat tarihi çalışmasının özellikleri nelerdir?*” konulu ilk soruya geri dönmüşlerdir. İktisat tarihi çalışmasının özelliklerini; geçmişteki olayları, kişileri, olguları iktisadi kavramlar, iktisat biliminin araçları ve yöntemleri ile çalışmanın, iktisadi kavramları, teorileri ve varsayımları kullanmanın çalışmayı iktisat tarihi çalışması yapıp yapmayacağını değerlendirmişlerdir. İktisat tarihinin, iktisadın genel olarak kullandığı araçları, teorileri kullanıyor olmasının onu benzeri diğer çalışmalardan ayırt eden unsurlar olduğu bazı katılımcıların tartışmada paylaştıkları görüşleri arasında yer almıştır.

Tartışma sürerken yine, “*sosyal ve ekonomik tarih çalışmaları iktisat tarihi çalışmaları mıdır?*” sorusu bir katılımcı tarafından ortaya atılmıştır. Katılımcılardan biri söz alıp iktisat tarihinin ayrı bir şey olduğunu, yıllar önce iktisat tarihinin bilinmediğini ancak şimdi oldukça fazla yol alınmış olduğunu, tanınırlılığının ve bilinirliğinin artmış olduğunu söylemiştir. Diğer bir katılımcı söz alarak, iktisat tarihinin ve iktisat tarihçisinin özelliklerini konuşulan başlıklar altında toplamak istemiştir; iktisat tarihi çalışmasının hipotetik olduğunu, yöntem olarak tümevarım ve tümdengelim kullandığını, kavram ve araçlarını iktisattan aldığını, son olarak geleceğe dönük bir açıklama taşıyabileceğini belirtmiştir.

İlk konu başlığı ile ilgili tartışmanın bitmek üzere olduğu bir aşamada bir katılımcı; iktisat tarihi çalışmalarının ayırt edici unsurlarını vurgulamak kadar diğer bilim dalları ile ortak olan unsurlarını da belirtmek ve bir bilim dalını anlamak için farklılıkların olduğu kadar ortaklıkların da incelemesinin önemini, tartışma sırasında diğer katılımcılarla paylaşmıştır.

Moderatör, odak grup katılımcılarına tartışacakları “*Bir olayın, olgunun iktisat tarihi çalışması olarak kabul edilebilmesi için üzerinden kaç yıl geçmiş olması gerekir?*” adlı konu seçiminde zaman faktörünün değerlendirileceği ikinci soruyu bildirmiştir.

Grup katılımcılarından ilk söz alan; tarihin arkeolojiye yaklaştıkça yoğunlaşacağını, güncelliğin artmasının çalışmada tarihin dozunun düşmesine, güncelleşmenin tarihi yok edebileceğini söylemiştir. Günümüze yaklaştıkça bilimsel bağımsızlık sorununun ortaya çıkabileceğini, siyasi, ekonomik ve ideolojik etkilerin çalışmayı riske edebileceğine dair görüşlerini paylaşarak tartışmayı başlatmıştır.

Diğer bir katılımcı bu tartışma konusu için, çalışma alanının güncelliğinin aslında iktisat tarihçisinin değil tarihin bir problemi olduğunu; Avrupa’da yapılan iktisat tarihi çalışmalarında yakın döneme odaklanmanın kabul edildiğini ve esneklik, esnek olma vurgusunun hâkim olabileceğini söylemiştir.

Diğer bir katılımcı ise; iktisat tarihi açısından bir olgunun iktisat tarihi çalışması kabul edilmesi için incelenen olgunun oluşumunu tamamlamış olmasının savunulduğunu ve eğer olgunun etkisi hala devam ediyorsa, bu konunun iktisat tarihi çalışmalarına konu olarak kabul edilmesinin zor olabileceğini belirtmiştir. Katılımcılardan biri bu fikre katılmadığını, günün olaylarının karara bağlanmasında, geleceği anlama konusunda etkisi devam eden geçmişe ait bir olgunun da tarihe ait olduğunu kabul etmenin bir sakıncası olamayacağını söylemiştir.

İkinci konu tartışıldıktan sonra, üçüncü olarak “*Daha önce bir tarih bilim dalında yüksek lisans ve/veya doktora tez konusu olarak çalışılmış bir konu, iktisat tarihi bilim dalında tekrar çalışılmalı mıdır?*” konusu tartışmaya açılmıştır. Öncelikle tüm katılımcılar konu başlığını öğrendiklerinde, çalışılmış konuların tekrar çalışılması konusunda fikirlerini bildirmişlerdir.

Katılımcılardan biri söz alarak; herkesin bakış açısının birbirinden farklı olabileceğini, doktora tezini hazırlayan kişinin iktisat kavrayışına hâkim olup olmamasının önemli olduğunu söylemiştir. Diğer bir katılımcı; Türkiye’de çoğunlukla iktisat tarihi çalışmalarının tarihçiler tarafından yapılmış olduğunu, bunun Avrupa’da ve ABD’de böyle olduğunu söylemiştir. Yine aynı katılımcı tarihçilerin iktisat tarihi çalışmalarını ortaya çıkardıklarını, bugün iktisat tarihi çalışmalarına ait çalışmaların tarihçiler tarafından yapılmış olduğunu ve Türkiye’de 1980 sonrasında bir ayırımın başlamış olduğunu belirtmiştir.

Söz alan diğer bir katılımcı ise; 1950’lerde kliometrinin ortaya çıkmasına kadar iktisat tarihi çalışmalarının tarihçiler tarafından yapılmış olduğunu, 1950’lere kadar iktisat tarihi gündeminin tarihçiler tarafından belirlendiğini söylemiş, bu durumun 1950’lerden sonra değiştiğini savunmuştur.

Katılımcıların bir kısmı konunun diğer bir bilim dalında çalışılmasının ardından tekrar çalışılması için tekrarlardan kaçınılması ve aynı kaynakların çalışılması durumunda farklı bir perspektifle incelenmesini, ek kaynaklar ekleyip çalışabileceğini ve sonucun aynı bile olsa varsayımların farklılaştırılarak çalışılmasında yarar elde edebileceğini söyleyerek konuyu değerlendirmişlerdir. Yine bir katılımcı farklı bir bilim dalında çalışılmış bir konunun tekrar çalışılabileceğini, bazen iktisat tarihi bilim dalında çalışılmış bir konunun da tekrar çalışılmasının yararlı olacağı görüşünü paylaşmıştır.

Son olarak bir katılımcı, iktisat tarihi çalışmalarında, çalışmanın çerçevesinin iktisat tarihçileri tarafından oluşturulduğunu, tarihçilerin de iktisat tarihçilerinin oluşturduğu bu çerçeveye uyarak iktisat tarihi çalışmalarını yürüttüklerini söylemiştir. Bu konuyla ilgili tartışma, görüşlerin paylaşılmasıyla sona ermiştir.

Katılımcılara tartışmaları için sunulan dördüncü konu başlığı, üçüncü konu başlığının bir tamamlayıcısı olarak “Aynı isimle yazılmış iktisat tarihi ve tarih tezlerinin ayırt edici unsurları nelerdir?” olmuştur.

Değerlendirme için ilk sözü alan katılımcı, tarihçinin çalışma konularını tarih alanından yola çıkarak seçebileceğini, bu nedenle çalışılan konunun iktisadi yönünü tartışma ve yazabilme anlamında belki yetersiz kalabileceğini, çalışmasında iktisadi yorumlara yer verdiğinde bunların iktisadi anlamda hatalı olma ihtimali taşıyabileceğini ve bilimsel yanlışların oluşabilme riskinden bahsetmiştir

İkinci olarak söz alan katılımcı; tarih bölümlerinde, sosyal ve ekonomik sıfatıyla yapılan lisansüstü çalışmalardan, iktisat tarihçilerinin faydalanabileceğini söylemiştir. Bu çalışmaların, iktisat tarihçilerinin işleyeceği verileri ortaya çıkarmak anlamında önemli olduğunu ve tarihçilerin veri inşası yaptıklarını belirtmiştir. Tarihçilerin bu çalışmalarının desteklenmesini ve böylelikle bu tip çalışmaların artabileceğini sözlerine ekleyerek tartışmaya katkıda bulunmuştur.

Diğer bir katılımcı tarafından, dördüncü konuyla ilgili olarak; iktisat tarihi çalışmalarında iktisat birikimlerinin ön plana çıkabildiğini, daha önce kabul görmüş iktisadi birikimlerden yola çıkarak çalışıldığını, iktisat tarihi çalışmalarının hipotetik olduğunu, çalışmaya başlarken soru sormanın önemi üzerinde durulmuştur. Tarih bölümünde yapılan çalışmaların iktisat tarihçisi için üzerinde çalışacak malzemeyi üretmesi anlamında çok önemli olduğunu da belirtmiştir. Aynı katılımcıya göre; günümüzde İktisat tarihçisi malzemeye ulaşmak konusunda çok çabalamak durumunda kalabildiği için iktisat tarihi çalışmalarında iktisadi yaklaşımın-iktisat birikimleriyle sorular oluşturabilme, iktisadi birikimle analizler yapabilme- zayıf kalma riski söz konusudur.

Ayırım konusunda, katılımcıların gerçekleştirdikleri değerlendirmelerde; iktisat tarihi tezleri için, tarihin veri inşasına ihtiyaç duyulduğu ve tarih çalışmalarının desteklenmesi, iktisat tarihi çalışmalarının iktisat birikimlerinden yola çıkarak çalışılması, hipotetik olması ve iktisadi analizlerin yapılması başlıkları ön plana çıkmıştır.

Ek 2: Anket Korelasyon Sonuçları				
Soru Sırası	Kısa Soru Metni	Soru Sırası	Kısa Soru Metni	Katsayı
1	Danışmanın İktisat Formasyonu	5	İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,470
1	Danışmanın İktisat Formasyonu	6	Danışman İktisat Tarihçisi	,337
1	Danışmanın İktisat Formasyonu	18	İktisat Biliminin Birikimleri ve Hipotez	,390
2	İktisadın İhtiyaçlarını Karşılama	5	İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,338
2	İktisadın İhtiyaçlarını Karşılama	16	Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci	-,327
3	Etkisi Süren Geçmiş Olgular	7	Coğrafya ve Kurum Tarihi Konuları	,301
4	Deskriptif Arşiv Çalışması	5	İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,355
4	Deskriptif Arşiv Çalışması	15	Sosyal ve Ekonomik Konuların Tekrarı	,333
5	İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci	15	Sosyal ve Ekonomik Konuların Tekrarı	,345
5	İktisat Kavramlarını Kullanan Öğrenci	18	İktisat Biliminin Birikimleri ve Hipotez	,340
6	Danışman İktisat Tarihçisi	12	Geçmiş Olgu, Güncel Soru/ndan Bağımsız	,421
6	Danışman İktisat Tarihçisi	14	Sosyal Bilimci Danışman Olabilir	-,339
7	Coğrafya ve Kurum Tarihi Konuları	11	Sosyal-Ekonomik Konulu Çalışma Kabul	,316
10	Diğer Disiplinlerin Birikimleri ve Hipotez	16	Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,323
11	Sosyal-Ekonomik Konulu Çalışma Kabul	14	Sosyal Bilimci Danışman Olabilir	,366
11	Sosyal-Ekonomik Konulu Çalışma Kabul	16	Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,330
12	Geçmiş Olgu, Güncel Soru/ndan Bağımsız	17	Güncel Soru/nlar ve Geçmiş Olguları	-,432
13	Arşiv Kaynağı Yok - Hipotezi Var	20	İktisat Tarihçisi Tarih Danışmanı	,329
14	Sosyal Bilimci Danışman Olabilir	16	Tarih Kavramlarını Kullanan Öğrenci	,333
14	Sosyal Bilimci Danışman Olabilir	20	İktisat Tarihçisi Tarih Danışmanı	,304
17	Güncel Soru/nlar ve Geçmiş Olguları	20	İktisat Tarihçisi Tarih Danışmanı	,324

